

Vliv vrstevnických skupin na vznik drogových závislostí

Nikola Novosadová

Bakalářská práce
2017

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Nikola Novosadová**
Osobní číslo: **H140139**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Vliv vrstevnických skupin na vznik drogových závislostí**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti drog, drogové závislosti, léčby závislosti a vrstevnických skupin.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou rozhovorů.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

KALINA, Kamil et al. Drogy a drogové závislosti 1 mezioborový přístup. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. ISBN 80-86734-05-6.

KALINA, Kamil et al. Drogy a drogové závislosti 2 mezioborový přístup. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. ISBN 80-86734-05-6.

KALINA, Kamil et al. Základy klinické adiktologie. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-1411-0.

MAHDALÍČKOVÁ, Jana. Víme o drogách všechno? Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-589-4.

ŠVAŘÍČEK, Roman.; ŠEĐOVÁ Klára et al. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

MIOVSKÝ, Michal. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada, 2006. Psyché. ISBN 80-247-1362-4.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Michaela Lukešová**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **29. listopadu 2016**

Termín odevzdání bakalářské práce: **26. dubna 2017**

Ve Zlíně dne 29. listopadu 2016

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

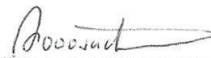
Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 26.4.2017

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevyjádřilečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Opírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tématem bakalářské práce je vliv vrstevnických skupin na vznik drogových závislostí. Práce je rozdělena na dvě části. První část, teoretická, vymezuje drogy, jejich typologii i kategorii uživatelů. Zaměřuje se na vytyčení oblasti drogové závislosti, ve které podrobněji rozebírá její příčiny vzniku, vznik a vývoj závislosti. Zabývá se hlouběji vlivem prostředí na jedince, kde se orientuje na vylíčení socializačních činitelů, vrstevnickou skupinu a vliv vrstevnických skupin na vznik drogových závislostí. Cílem praktické části je formou kvalitativního výzkumu zjistit, jestli mají vrstevnické skupiny vliv na vznik nebo rozvoj drogových závislostí. Eventuálně, jakým způsobem se tento vliv projevuje. Kvalitativní výzkum bude realizován formou polostrukturovaného hloubkového rozhovoru.

Klíčová slova: drogová závislost, drogy, vrstevnická skupina, vliv, závislost

ABSTRACT

The topic of the bachelor work is the influence of peer groups for the development of drug addiction. The work is divided into two parts. The first theoretical part defines drugs, their typology and category of users. It focuses on the identification of drug addiction, which analyzes in detail the causes of the origin and development dependence. It deals with a deeper impact on the environment of the individual, which is oriented to representation social factor, peer group and peer pressure on the emergence of drug addiction. Goal of the practical part is a form of qualitative research to find out if they have a peer group influence on the formation or development of drug addiction. Alternatively, how this effect is manifested. Qualitative research will be conducted through semi-structured in-depth interview.

Keywords: drug addiction, drugs, peer group, influence, addiction

Poděkování:

Děkuji paní Mgr. Michaele Lukešové za její odborné vedení, cenné rady a vstřícnost při zpracování mé bakalářské práce. Velké poděkování patří i účastníkům mého výzkumu, kteří mi poskytli rozhovory a tím mi pomohli realizovat výzkum. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat rodině a příteli za velkou podporu při studiu.

Motto:

„Až na konci poznáš, jak jsi měl začít.“

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 DROGY	12
1.1 KLASIFIKACE DROG.....	13
1.2 KATEGORIE UŽIVATELŮ.....	19
2 DROGOVÁ ZÁVISLOST	22
2.1 PŘÍČINY VZNIKU ZÁVISLOSTI.....	23
2.2 VZNIK ZÁVISLOSTI.....	25
2.3 VÝVOJ ZÁVISLOSTI.....	28
2.3.1 Vliv drog na osobnost jedince.....	30
3 VLIV PROSTŘEDÍ NA JEDINCE	32
3.1 SOCIALIZAČNÍ ČINITELÉ.....	33
3.2 VRSTEVNICKÁ SKUPINA.....	35
3.3 VLIV VRSTEVNICKÝCH SKUPIN NA VZNIK ZÁVISLOSTI.....	39
II PRAKTICKÁ ČÁST	43
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	44
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM.....	44
4.2 POJETÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	45
4.3 VÝZKUMNÝ CÍL.....	45
4.4 VYMEZENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK.....	45
4.5 VÝZKUMNÝ SOUBOR A ZPŮSOB JEHO VÝBĚRU.....	45
4.5.1 Průběh realizace výzkumu.....	46
4.5.2 Údaje o respondentech.....	47
4.6 METODA SBĚRU DAT A METODA ANALÝZY DAT.....	50
4.6.1 Paradigmatický model.....	62
5 INTERPRETACE DAT A JEJICH SHRUTÍ	66
6 DOPORUČENÍ PRO PRAXI	74
ZÁVĚR	75
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	77
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	79
SEZNAM OBRÁZKŮ	79
SEZNAM TABULEK	80
SEZNAM PŘÍLOH	81

ÚVOD

Zneužívání drog je celosvětovým problémem, s nímž neustále bojuje celá společnost. Stále přibývá potíží s nealkoholovými drogami a zvyšuje se počet lidí, kteří kvůli těmto problémům vyhledávají pomoc. Především sem jako nejvíce rizikové řadíme dospívající a mladé dospělé, jelikož se v období dospívání nechají velmi snadno ovlivnit kamarády či vrstevníky. Vliv těchto vrstevnických skupin je obrovský. Kamarádi žijící rizikovým životním stylem představují pro jedince nebezpečí. V období dospívání se jedinec setkává jak s pozitivními, tak negativními vlivy, ale zároveň ještě není dostatečně sociálně zralý, a tak se jim neumí adekvátně bránit, především pak těm ze strany vrstevníků.

Je důležité se touto problematikou zabývat kvůli potenciálním hrozbám, které drogová závislost skýtá a snažit se ji vymýtit či alespoň regulovat pro dobro dalších generací. Uvědomuji si, že boj s těmito problémy je jako boj s větrnými mlýny. Ovšem je důležité neustále klást důraz na závažnost této problematiky a prostřednictvím prevence se snažit odvrátit z této cesty co nejvíce lidí. Především můžeme začít sami u sebe, svých přátel nebo ve svojí rodině či blízkém okolí. Pokud budeme o této problematice dobře informováni, můžeme tak pomoci druhým.

Následky drogové závislosti se nedotýkají pouze jedinců, kteří drogy užívají, ale též celé společnosti, a především jejich rodin, které jimi mohou velmi trpět. Negativní dopady na jedince se týkají stránky biologické, psychické i sociální. Co se týká celospolečenské situace, dochází stále k nárůstu rozšíření, prodeje i výroby návykových látek. Dále se v souvislosti s užíváním drog rozvíjí trestná činnost páchaná buďto pod vlivem anebo za účelem obstarání drogy. Šíření nemocí je jedním z dalších nepříjemných důsledků zapříčiněných užíváním některých návykových látek.

Bakalářská práce má dvě části. Teoretická část je rozdělena do tří kapitol. V kapitole s názvem Drogy se zabývá jejich detailní klasifikace, která se zaměřuje především na popis, způsob aplikace a účinky jednotlivých drogy. Vymezuje také kategorie uživatelů, především pak s ohledem na jejich životní styl, sociální status, rodinu a osobnost. Druhá kapitola rozpracovává drogovou závislost, příčiny jejího vzniku a průběh vývoje a dotýká se jejího vytyčení, znaků a jednotlivých příčin, které vedou jedince k aplikaci drogy. Popisuje podrobně vznik a jednotlivé vývojové fáze závislosti a s tím spojený vliv drog na osobnost jedince. Kapitola třetí, Vliv prostředí na jedince, rozebírá, jak ovlivňuje okolní prostředí jedince. Zabývá se také hlouběji socializačními činiteli – rodinou, školou, komunikačními

médii a vrstevnickou skupinou. Vrstevnickou skupinu a její vliv na vznik drogových závislostí rozsáhle charakterizuje.

Praktická část obsahuje vyličení výzkumného problému, pojetí výzkumného šetření, výzkumný cíl a otázky, výzkumný soubor a způsob jeho výběru, metodu sběru dat i jejich analýzu a interpretaci dat spolu s jejich shrnutím. Výzkum je kvalitativní a pro jeho realizaci jsme použili polostrukturovaný hloubkový rozhovor.

Cílem práce je zjistit, jestli mají vrstevnické skupiny vliv na vznik nebo rozvoj drogových závislostí, eventuálně jakým způsobem se tento vliv projevuje.

Domníváme se, že výsledky výzkumu by mohly vést k zlepšení preventivních opatření na místech kde je jich nejvíce potřeba nebo alespoň k obezřetnějšímu vnímání ze strany populace k okolnímu dění. Drogová závislost je celospolečenským problémem, a čím více před ním budeme zavírat oči, tím více si sami uškodíme.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 DROGY

Na prvním místě je důležité vymezit si pojem droga. Světová zdravotnická organizace (WHO) přijala a uveřejnila v roce 1969 tuto definici: „*Droga je látka (substance), která když je vpravená do živého organismu, může pozměnit jednu anebo víc jeho funkci*“ (Urban, 1973 In Kraus a Hroncová, 2010, s. 74). Drogy jsou tedy látky, které mění mimo jiné vědomí, kvůli čemuž jsou odedávna pro lidi přitažlivé, což nás svádí k tomu, abychom je vyzkoušeli. Ve společnosti jsou některé látky legální, jejich používání je poměrně obvyklé, a pokud nepřekročí určitou hranici, je společensky přijatelné. Jedná se například o nikotin, alkohol a kofein. To nevylučuje, že nemají svá nebezpečí. Statistiky nám například poskytují data o nemocech způsobených kouřením či o dopravních nehodách pod vlivem alkoholu. Jiné látky legální nejsou, což znamená, že nejsou společensky přijatelné a jsou brány za výrazně rizikové. Důležité je poznamenat, že stupeň jejich nebezpečnosti se liší a pohybuje se v rozpětí od relativně méně rizikových drog, u kterých je možnost rozvoje závislosti nízká, až po drogy vysoce rizikové a návykové (Kolektiv autorů sdružení SANANIM, 2007; Kraus a Hroncová, 2010).

V České republice existuje relativně značná tolerance k alkoholu. Člověk s touto látkou získává jednu z prvních zkušeností souvisejících s psychotropními substancemi. Na svou první zkušenost s alkoholem si určitě každý z nás dobře pamatuje a jistě to bylo dříve, než v osmnácti letech, od kterých je konzumace alkoholu oficiálně povolena. V tomto věku zpravidla zkoušejí lidé i své první cigarety (Kolektiv autorů sdružení SANANIM, 2007).

Poslední výzkumy nám bohužel říkají, že čím dříve se člověk seznámí s alkoholem a cigaretami, tím více se zvyšuje probabilita, že se v poměrně raném věku dostane k nelegálním drogám. To rozbíjí teorii, podle které je marihuana takzvanou vstupní drogou, která lidi táhne ke zkušenostem s nebezpečnějšími drogami. Pravda je taková, že skoro každý, kdo začal užívat tvrdé drogy, jako první nelegální drogu okusil marihuanu. Ovšem ne každý, kdo vyzkouší marihuanu, začne brát tvrdé drogy (Kolektiv autorů sdružení SANANIM, 2007).

V České republice jsou nejvíce užívanými nelegálními drogami marihuana, pervitin a heroin. Velkou skupinu tvoří také děti a mladiství, kteří užívají těkavé látky. Tato skupina je ovšem málo prozkoumaná. Nejčastějšími návykovými látkami, ze závislosti na kterých bývají toxikomani obvykle léčeni, jsou pervitin a heroin. S dalšími drogami se obvykle experimentuje nebo uživatel drogy kombinuje či využívá pro mimořádné účely. Nicméně

v posledních letech je viditelné, že s konopnými látkami přichází do kontaktu mnoho mladých lidí, ale oproti tomu klesá počet uživatelů rizikovějších drog, jako je heroin a pervitin (Hajný, 2001; Kolektiv autorů sdružení SANANIM, 2007).

1.1 Klasifikace drog

Různí autoři odlišně či podobně interpretují dělení drog. Vybrali jsme si dělení dle Shapira z důvodu velkého množství informací, které poskytuje. Zabývá se detailně jednotlivými drogami, jejich výskytem, historií, výrobou, aplikací, účinky, zdravotními riziky, závislostí na konkrétní droze, vysazením drogy, zákony vztahující se k drogám atd. Shapiro se ve své knize zaměřuje výhradně na tuto tematiku, kterou dopodrobna rozpracovává, proto jsme klasifikaci drog podle něj zvolili za vhodnou. Shapiro (2005) rozdělil drogy do jednotlivých skupin takto:

1. Tlumivé látky

Tlumivé drogy lze rozdělit do dvou stěžejních kategorií za prvé na sedativa/hypnotika a za druhé trankvilizéry. Účinek tlumivých látek je takový, že „deprimuje“ čili utlumí činnost mozku a dalších součástí centrálního nervového systému, takže jejich užití vede ke zklidnění nebo usnutí. Patří sem například alkohol a všechny prášky na spaní, z nichž jsou nejznámější benzodiazepiny a barbituráty. Dále podobné účinky na mozek vykazují látky jako kyselina gama-hydroxymáselná (tekutá extáze), amylnitrit (tekuté zlato), metachalon (mandrax), lepidla, rozpouštědla, aerosoly a náplně do zapalovačů, které jsou zneužívané především mládeží (Shapiro, 2005).

Látky s tlumivým účinkem dokáží v našem organismu vyvolat řetězec účinků od mírného útlumu a uvolnění až po anestezii, kóma a smrt následkem dechového selhání. Odlišují se navzájem v dávce potřebné k dosažení požadovaného účinku a také v době působení jednorázové dávky. Malé dávky vedou k lehkému útlumu a uvolnění, ovšem konkrétní účinek je založen na duševním stavu osoby, která drogu užívá. Osoba bude rozjařenější a méně unavená. Co se týká středních dávek tak zde nastávají docela výrazné účinky – nesrozumitelná řeč, nezpůsobnost bezpečně ovládat stroje či řídit vozidlo. Někteří jedinci se po těchto dávkách, podobně jako je tomu u alkoholu, stávají nepřátelskými a útočnými, kdežto jiní jsou příjemně otupělí. Vyšší dávky slouží k uvedení do anestezie. Používají se výjimečně kvůli riziku vedlejších účinků, které by nemusel jedinec zvládnout (Shapiro, 2005).

Nejvíce je ve společnosti z tlumivých látek zneužíván **alkohol**. Působí nejvíce problémů a je spojen s celou řadou protispolečenského chování, jako je řízení motorových vozidel pod jeho vlivem, výtržnictví, domácí násilí a další trestná činnost. Obsahem alkoholických nápojů je především voda a etylalkohol (etanol) vzniklý z kvašení ovoce, zeleniny nebo obilí. Další druhy alkoholu (například metylalkohol) se vyrábějí ze dřeva a můžeme je použít v různých technických kapalinách a medicínám lihu. Je dobré vědět, že tento takzvaný „dřevný líh“ je silně jedovatý a jeho užití vede k oslepnutí, bezvědomí a smrti (Shapiro, 2005).

2. Narkotická analgetika

Narkotická analgetika jsou látky, které se primárně užívají k tlumení bolesti. Produkují se ze dvou základních zdrojů – opiového máku anebo ze syntetických surovin. Hromadně se nazývají opioidy. Látky vyráběné z přírodního máku jako opium, heroin a morfin se nazývají opiáty (Shapiro, 2005).

Tyto drogy mají sedativní účinek na centrální nervový systém, navozují ospalost až spánek. U osob, které na ně nejsou zvyklé, vedou k nevolnosti až zvracení. Mají vliv na zažívací trakt, například dlouhodobí uživatelé heroinu často trpí zácpou. Tyto drogy jsou poměrně bezpečné, co se týče dopadů na životně důležité tělesné orgány, jako je mozek, játra, ledviny a srdce. Ani při dlouhodobém užívání nemají tak ničivé účinky jako tabák či alkohol (Shapiro, 2005).

Hlavním problémem opiátů je závislost. Rychle se vyvíjející tolerance na tyto látky znamená, že k dosažení účinku se musí stále navyšovat množství aplikovaných drog. Dokáží velmi silně utlumit fyzickou bolest, také působí nadměrně dobře na duševní trápení – proto si na ně lidé s těmito potížemi velmi lehce vytvoří návyk. V případě, že osoba užívá opiáty po delší dobu, nahrazuje jimi přirozené „opiáty“ svého těla, endorfiny tzv. hormony štěstí. Když se vysadí, tělo potřebuje určitou dobu, aby se tomu přizpůsobilo (Shapiro, 2005).

Do této kategorie spadá opium, heroin (kůň, herák), metadon, fentanyl (Apač, čínská holka), hydrokodon, propoxyfen a oxykodon.

Zaměříme se blíže na **heroin**, protože je jedním z nejúčinnějších analgetik na světě. Patří do skupinky látek vyráběných z opiového máku. Tlumí bolest a úzkost. Heroin se připravuje z morfinu a chemicky jde o diacetylmorfin. Čistý heroin je bílý jemný prášek, který je dvakrát účinnější než morfin. Působí rychleji než morfin (Shapiro, 2005).

Heroin je možno kouřit, šňupat nebo vstříkovat. K nejsilnější efektu dochází u injekční aplikace, protože se do krve dostane všechna droga beze ztrát. Tím se zesílí prvotní účinek až do takřka okamžité, ale krátkodobé exploze ojedinele příjemných pocitů, uživatel se ocitá v „rauši“. Další způsoby aplikace heroinu nevedou k tak intenzivním prožitkům. Po injekci se dostane do mozku za patnáct až třicet sekund za to při kouření je to okolo sedmi sekund. V tomto případě vrcholný prožitek trvá nejvýše několik minut. Příjemný pocit se pomyslně šíří z břicha a pocit tepla zaplavuje celé tělo. Po primárním, intenzivním pocitu štěstí přichází období blaženého klidu, trvajícím až jednu hodinu. Ostřílení uživatelé si aplikují heroin dvakrát až čtyřikrát denně (Shapiro, 2005).

Vyřazením emočních reakcí činí heroin bolest snesitelnější. Sice nadále zůstává, ale už tolik nevadí. „Polštář“, který heroin zhotoví, chrání uživatele před psychickým dopadem, bolestí, nepohodou, strachem, úzkostí, ale i hladem. Všechny starosti vyblednou a uživatelé se cítí jako „zabalení ve vatě“. Zažívají prožitek pohody, spokojenosti a štěstí. Lidé, kteří nemají pro co žít a cítí se špatně, shledávají heroin velmi lákavým. Při dávkách, které vyvolají podobné pocity, může člověk zpravidla zcela normálně fungovat. Běžně dokáže mluvit, myslet a jednat poměrně souvisle. Při vyšších dávkách dochází spíše k útlumu, takže uživatel bývá ospalý (Shapiro, 2005).

Heroin je vysoce návykový. Po dvou až třech týdnech pravidelného užívání, dochází ke zvýšení tolerance, takže je nezbytné zvýšit dávku k dosažení stejného účinku. Buďto se změni způsob užívání anebo se navyšuje dávka (Shapiro, 2005).

3. Stimulanty

Stimulancia neboli stimulanty jsou drogy, které vyvolávají u uživatele působením na centrální nervový systém pocity energie, pohody, síly a sebevědomí. Oddalují únavu a spánek. Snižují chuť k jídlu. Do této kategorie patří: amfetaminy (speed), metamfetaminy (pervitin), metylfenidát, kokain, extáze, tabák, kofein, čat, anabolické steroidy, 4-MTA, PMA (Mitsubishi turbo) a STP (Shapiro, 2005).

Všechna stimulancia podávaná v nízkých až středních dávkách navozují pocit zdokonalené pohody, jehož intenzita se odvíjí od aplikované drogy a může dosahovat od mírné euforie po kofeinu a tabáku až po ohromující prožitky po cracku. Dlouhodobé užívání stimulantů může vyvolat pocity neklidu, úzkosti, podrážděnosti, nervozity až po rozvinutou paranoidní psychózu u uživatelů amfetaminů či kokainu. Co se týká anabolických steroidů tak ty posilují agresivitu a způsobují řadu dalších nežádoucích vedlejších účinků (Shapiro, 2005).

Zneužívání stimulantů má nejsilnější dopad na oběhový systém – nepravidelná srdeční činnost, vysoký krevní tlak, případně srdeční choroby a infarkty. Dýchací systém může poškodit kouření drog jako je tabák, crack, metamfetamin a čat. Při častém užívání amfetaminu a kokainu dochází k paranoi a dalším psychotickým projevům, které může ještě popohnat nedostatek spánku a podvýživa. Veškeré tyto drogy disponují schopností navodit silnou psychickou závislost, především kokain, amfetamin a tabák, z čehož plyne, že pozice drogy před zákonem nemá zcela souvislost s její nebezpečností (Shapiro, 2005).

Kofein a nikotin patří k nejmírnějším stimulantům. Kofein je obsažen ve spoustě nealkoholických nápojů, čaji, kávě, a rovněž v některých lécích proti rýmě a kašli. Nikotin je mírný stimulant, ale paradoxně dlouhodobí kuřáci, kteří nemohou přestat, prohlašují, že je láká zejména uvolňující a uklidňující účinek nikotinu.

Amfetaminy jsou velmi účinné stimulanty. Jedna dávka prášku působí až čtyři hodiny. Extáze spadá do jednoho směru rodiny amfetaminů. Užívá se například pro udržení celonočního bdělého stavu na party a v klubech, což z části vysvětluje její oblibu na taneční scéně.

Kokain je, spolu se svou volnou bází, tzv. crackem, který se kouří. nejúčinnější stimulační drogou Intenzivní touha po další dávce, vysoká cena a rychle odeznívající účinky směřují k tíživým finančním, osobním a zdravotním ztrátám stálých kokainistů, které postihují je samotné, jejich rodiny i celou společnost. Pocit uživatelů, že účinky těchto drog se jim vyplatí, jsou milné. Nic není zadarmo a po rychlém slastném prožitku, vyvolaném třeba kokainem, zanedlouho přichází zhroucení s akutní depresí a občas i sebevražednými myšlenkami (Shapiro, 2005).

Metamfetamin neboli pervitin, perník, piko, peří, ice nebo bláznivá pilulka. Aplikovat jej můžeme šňupáním nebo vstříkovat injekčně. Krystalická forma se kouří a červené pilulky se polykají nebo se také mohou kouřit. Tabletky mohou být ochuceny příchutí (například grepovou apod.) a označeny množstvím všelijakých znaků, jako je například „WY“. Těsně po vykouření nebo vstříknutí drogy do žíly prožívá jedinec intenzivní myšlenkový trysk, který trvá jenom několik málo minut a je líčen jako velmi příjemný. Polykání nebo šňupání vyvolává euforii. Při spolknutí tablety se účinky projevují mezi patnácti a dvaceti minutami u šňupání mezi třemi a pěti minutami (Shapiro, 2005).

Metamfetamin se často užívá stejně jako podobné stimulanty způsobem „mejdán a pád“. Tolerance k němu se projevuje již po několika minutách, tudíž se pěkné pocity ztrácejí

dokonce ještě předtím, než se hladina drogy v krvi znatelně sníží. Uživatelé se snaží hladinu udržet nahoře, a proto stále drogu doplňují (Shapiro, 2005).

V malých dávkách metanfetamin způsobuje nespavost a zvýšenou psychickou aktivitu. Mírní uživatelovu chuť k jídlu. Co se týká zdravotních rizik tak je ohroženo srdce a cévy. Metanfetamin může způsobit řadu potíží, mezi něž patří zrychlený srdeční tep, nepravidelný srdeční tep, nevratná poškození malých mozkových cév způsobující mrtvici a zvýšení krevního tlaku. Při předávkování se objevují zvýšení tělesné teploty a křeče. Uživatelé, kteří si drogu vpichují, mývají poškozené cévy a kožní vředy. Dlouhodobí uživatelé mohou být agresivní a trpět zmateností, úzkostí či nespavostí. Může se u nich objevit dlouhá řada psychotických projevů, jako je paranoia, výkyvy nálady, halucinace či přeludy (jako například pocit hmyzu lezoucího po pokožce, označovaný jako „mravenčení“). Paranoia může jedince navádět k vražedným i sebevražedným myšlenkám. Psychotické příznaky se občas drží jedinců celé měsíce i roky po skončení užívání drogy. Velkým nebezpečím pro uživatele pervitinu může být prudká otrava olovem, která může být způsobena chybou při výrobě. Rizikem je také HIV a žloutenka, pokud uživatelé při nitrožilní aplikaci používají společné injekční jehly. HIV znamená pro uživatele obrovské riziko, protože droga zvyšuje libido a lidé pod jejím působením provozují drsnější a nevázanější sexuální aktivity, které vedou k tržným rankám a odřeninám (Shapiro, 2005).

4. Halucinogeny

Do kategorie těchto drog náleží široké rozpětí chemicky odlišných látek, jenž působí na mozek tak, že pozměňují naše vnímání okolní reality. Zadržují nebo obcházejí mechanismy, které oddělují zvuky, obrazy a myšlenky, které každodenně cílí do našeho mozku. Uživatelé těchto drog často říkají, že jedním z účinků je i to, že „vidí“ zvuky nebo „slyší barvy“. Vidiny pod vlivem velmi silných drogách mohou být jak optimistické a nádherné, tak děsivé. V drtivé většině případů si je uživatel vědom toho, že halucinace nejsou skutečností, ale v ojedinělých případech to neplatí. To jak jedinec na tyto drogy reaguje, ve značné míře záleží na jeho psychickém rozpoložení, droze samotné a okolí. V lesích, pouštích i pralesích se mnoho s těchto drog vyskytuje v rostlinách, které zde přirozeně rostou. Nejznámějším syntetickým halucinogenem je LSD, ostatní drogy mají podobné vlastnosti. Patří mezi ně lysohlávky, ketamin (vitamin K), DMT (byznysmenův oběd), ibogain, meskalin a fencyklidin (andělský prach, droga šílenství). Halucinogenní drogy mají celou řadu relativně mírných tělesných účinků. Spadá sem zvýšená srdeční činnost a krevní tlak,

zvedání žaludku a křeče. V porovnání se silnými účinky na mozek jsou tyto mírné (Shapiro, 2005).

5. Marihuana

Marihuana označovaná též jako tráva, listí, kytky, joint, špek, skunk, hulení, konopí a dalšími slangovými názvy jsou listy a kvetoucí části rostlin konopí setého. Konopí se vyskytuje převážně ve dvou poddruzích, z nichž mnohem častější je *Cannabis sativa sativa*. Může vyrůst až do výšky čtyř a půl metru. THC je účinná látka v marihuaně a různé odrůdy marihuany obsahují odlišné množství THC (Shapiro, 2005).

K nejčastějším způsobům užívání patří její kouření, a to v dýmce nebo ubalené v cigaretovém papíru. Těmto cigaretám se převážně říká joint. Z doutníku či cigarety se taktéž může odstranit tabák a nahradit marihuanou. Tento výsledek je nazýván špek. Marihuanu můžeme dále spařit do nápoje, jíst samu o sobě či zavařit do jídla. Občas se míchá do alkoholu, nápojů a jogurtů nebo kouří z vodní dýmky (Shapiro, 2005).

Nástup účinku marihuany přichází několik minut po začátku kouření, při nižších dávkách trvá zhruba hodinu při vyšších dvě až tři hodiny. Za hodinu nebo i déle se účinky dostávají v případě sněžení nebo vypití a člověk je nemůže ovládat tak snadno jako při kouření určité dávky v určitých časových mezerách. Po požití může efekt trvat i dvanáct hodin nebo déle (Shapiro, 2005).

Marihuana vyvolává celou řadu tělesných účinků, jako je zvýšení srdeční činnosti a pozdější snížení tlaku krve, sucho v ústech, oči podlité krví, slabé utlumení bolesti a někdy závrať. Její požívání zesiluje chuť k jídlu. Uživatelé mohou cítit obrovský hlad nebo mají chuť na sladké. Reálná toxicita marihuany je velmi nízká. Účinky látek vyskytujících se v konopí jsou blízké stavům vyvolaným při požití alkoholu, opiátů, sedativ a ve vyšších dávkách i halucinogenních drog, jako je LSD (Shapiro, 2005).

Užívá se převážně k dosažení uvolnění, hovornosti, společenskosti, veselosti nebo také chvíl introspektivních prožitků (sebepozorování). Uživatel odhaluje pocity zvýšeného porozumění a vnímání latentním myšlenkám druhých, hudbě a jiným smyslovým prožitkům. Vznik závislosti na marihuaně byl zaregistrován u velmi častých uživatelů a je vyznačován neschopností vyrovnat se s užíváním drogy jako takové, zhoršením myšlení a paměti, sníženou sebeúctou a možným objevením se depresí u dlouhodobých uživatelů. Pravidelní uživatelé mohou pociťovat psychickou potřebu brát drogu (Shapiro, 2005).

1.2 Kategorie uživatelů

Je důležité si rozdělit uživatele drog do jednotlivých kategorií, protože se jejich charakteristiky jako je způsob chování, vztahy v rodině, sociální status, životní styl, perspektivy a cíle, hodnoty, osobnost a vztahy všeobecně u každé kategorie liší. Prostřednictvím tohoto rozdělení můžeme vidět průběh a gradaci vlivu drogy na jedince. Kategorie uživatelů nám umožňuje posoudit, zda je jedinec na drogách závislý či není. Je zde obsažen všeobecný přehled rysů, podle něhož se můžeme při posuzování závislosti jedince řídit. Podle způsobu zneužívání drog můžeme rozlišovat tyto kategorie:

1) Experimentátor

Člověk, který překročil hranici užívání omamných látek, dokáže si udržet a obohatit aktivity ve svém životě, které prováděl před kontaktem s drogou. Je důležité znát, i jaká byla poprvé konzumována látka a jak starým jedincem (věková hranice). Kontakt s drogou bývá nepravidelný a nemá vzrůstající tendenci. Prožitek z drogy pro experimentátora je vnímán jako relaxace ve vhodných chvílích. Nepoužívá drogu ke zmírnění stresu nebo úniku před realitou. Kvalitu a bohatost svého života si nadále zachovává (Hajný, Klouček a Stuchlík, 1999; Koukolík, 2011).

Sociální pozice jako symbol určité stálosti v rámci sociálních struktur, v nichž je uživatel začleněn se působením drogového experimentu nezměnila. K značným změnám v nastavení a otevřenosti v rámci sociálních skupin, ve kterých se uživatel vyskytuje, nedochází. I nadále posiluje místo, které již v minulosti zaujal. Okolí vnímá jeho sociální pozici jako vyhovující a pro experimentátora nynější příslušnost k sociální skupině nabízí i dále možnost rozvoje (Hajný, Klouček a Stuchlík, 1999).

Vztahy jedince v rodinném kruhu jsou nadále zcela uspokojivé, ovšem nevyklučují se disharmonické prvky, které ale nemají dlouhodobě převládající postavení. U jedince se nevykytuje emoční zátěž z rodinného prostředí, která by mohla zabraňovat jeho dalšímu vývoji. Pokud se rodina dozví o tom, že jedinec experimentuje s drogami je schopna napravit úměrným sociálním tlakem další rozvoj experimentů. Na tomto je nutno se s uživatelem dohodnout. Většinou je ochotný spolupracovat na odstranění přítomnosti obav nebo úzkosti rodiny z drogových experimentů (Hajný, Klouček a Stuchlík, 1999).

Uživatel dokáže porozumět sobě a okolí na výši přiměřené a odpovídající jeho věku. Primárně se zabývá sledováním svého bezpečí. Skvěle vnímá hranice sebe a ostatních, což se projevuje v jeho chování k samostatnosti směřujícího člověka, který je způsobilý přiměře-

ně navazovat vztahy vzhledem ke svým potřebám a prožitku uspokojení. Emoční ladění osobnosti je více méně v normě stability, bez markantních sklonů k impulzivité nebo vzteku (Hajný, Klouček a Stuchlík, 1999).

2) Uživatel

Uživatel je nezdrženlivý, drogu konzumuje pravidelně a stává se součástí jeho životního stylu. Drogu si již aplikuje častěji a usiluje o opakování užití látky. Tato situace se již stává jím nebo okolím těžko ovlivnitelná. Odpoutat se od životního stylu spojeného s braním drog je pro něj náročnější. Má tendenci zlehčovat potencionální rizika, která plynou z užívání drog. Aplikaci drogy vnímá jako možnost úniku z nepříjemných okamžiků reality. V minulosti pro něj užívání drog znamenalo relaxaci, ale to již neplatí, tento význam se odsunul do pozadí (Hajný, Klouček a Stuchlík, 1999; Koukolík, 2011).

Sociální pozice uživatele má sklony k přeměně v následku požívání drog a z toho vycházející změny pohledu na svět a jeho místo v něm. Začíná se dívat k minulému sociálnímu postavení s rostoucími pochybnostmi. Zpochybňuje jeho místo v sociálním kontextu. Toto se projevuje v problémech udržet si v minulosti dosažené sociální pozice. I přesto, že by získané místo v sociálním prostředí udržel rád, musí k tomu nyní vyvinout mnohem více energie a přemáhání než dříve (Hajný, Klouček a Stuchlík, 1999).

V rodinném kruhu dochází k pravidelnějším konfliktům nejen ve spojitosti s užíváním drog. Uživatel již náročněji zaujímá rodinou přijatelné pozitivní postoje. Rodina pro uživatele ztrácí svoji důležitost jako zdroj zázemí. Rodina již nedokáže schopně ovlivnit jedince v jeho činech. Dochází k odloučení uživatele od rodiny a jeho znovuspojení s ní probíhá spíše pro materiální než citové potřeby. V rodině dochází k napětí, které zatěžuje všechny její členy. (Hajný, Klouček a Stuchlík, 1999).

Prostřednictvím konzumace drog a působením negativních vlivů prostředí dochází u uživatele k nárůstu napětí. Vnímá svůj vnitřní nesoulad, který se snaží zahnat dalším užíváním drog pro zlepšení svojí situace. Emoční prožívání je více založeno na stavech příjemných proti nepříjemným. Projevují se první náznaky nezdrženlivosti a neschopnosti adekvátně reagovat na zátěžové situace. Emoční ladění je nestabilní a velmi citlivé k intenzivnějšímu výskytu stresových stavů, které navyšují jeho podrážděnost (Hajný, Klouček a Stuchlík, 1999).

3) Zneuživatel

Vyznačuje se nutkavou nezdrženlivostí. Jeho životnímu stylu vládne konzumace drog. Jeho hlavní prioritou se stává shánění drog a ostatní aktivity jsou zcela vytěsněny. Životní styl je silně ochuzen, vše se v jeho životě točí okolo tématu drog (Hajný, Klouček a Stuchlík, 1999; Koukolík, 2011).

V této fázi užívání jsou již předešlé sociální pozice ztraceny. Jeho sociální neukotvenost začíná značně zasahovat do jeho stability. I nyní se dá u uživatele vyzorovat sociální pozice, ale jedná se však o místo z hlediska rodiny i společnosti nepřijatelné. Jsou to pozice výhradně antisociální se sklony ke kriminálním aktivitám (Hajný, Klouček a Stuchlík, 1999).

Rodinné vztahy v této fázi nejčastěji existují ve dvou polohách. Buď rodina přijme uživatele jako nemocného a snaží se mu pomoci nebo odmítne rodina tolerovat tuto situaci a jedince vyloučí. Rodinné vztahy jsou již rozbořeny na základě minulých zkušeností s nespolehlivostí uživatele. Dochází k rozpadu rodinných vazeb a atmosféře bezmoci a vzteku v rodinném prostředí. Uživatel buď obsadí roli černé ovce, která má výsady z nemoci anebo dochází k zatracení za selhání (Hajný, Klouček a Stuchlík, 1999).

Osobnost začíná postupně projevovat známky neschopnosti vhodně vnímat odměnu, trest, vinu od sebe nebo svého okolí a podle tohoto upravit své jednání. Jedinec je egocentricky orientován, nastává zřetelné omezení prožitků vůči druhým – empatie. Schopnost přizpůsobivosti je výrazně snížena. Osobnost se projevuje hlavně neklidem, nutkavostí a nezdrženlivostí. Emoční ladění je dominantně, napjatě, dráždivé, v důsledku stresových faktorů je poškozena schopnost osobnosti ke stabilizaci a klidu (Hajný, Klouček a Stuchlík, 1999).

2 DROGOVÁ ZÁVISLOST

Nešpor (2000) ve své knize zmiňuje definici závislosti podle 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí. Podle níž je syndrom závislosti skupina fyziologických, kognitivních a behaviorálních jevů, ve kterých má užívání nějaké látky nebo třídy látek u určitého jedince mnohem větší přednost než jiné jednání, které pro něj kdysi mělo větší hodnotu. Hlavní popisnou charakteristikou syndromu závislosti je touha (mnohdy silná, někdy až přemáhající) brát psychotropní látky, které mohou, anebo nemusí být lékařsky předepsány, alkohol nebo tabák. Při návratu k užívání látky po období abstinence často dochází k rychlejšímu znovuobjevení jiných příznaků syndromu, než je tomu u jedinců, u kterých se závislost nevyskytuje. Závěrečná diagnóza závislosti by se měla určit pouze tehdy, jestliže v průběhu jednoho roku došlo ke třem či více z následujících úkazů:

- a) **Silná touha nebo pocit nutkání** užívat látku;
- b) **Potíže v sebeovládání** při užívání látky, v případech začátku, ukončení či množství látky;
- c) **Tělesný odvykací stav**. Látka je používána s úmyslem snížit příznaky vyvolané předchozím užíváním této látky, případně nastává odvykací stav, který je typický pro danou látku. K tlumení odvykacího stavu se někdy též užívá příbuzná látka s podobnými účinky;
- d) **Průkaz tolerance k účinku látky** čímž je myšleno vyžadování vyšších dávek látky, aby se dosáhlo účinku původně vyvolaného nižšími dávkami;
- e) **Postupné zanedbávání jiných potěšení nebo zájmů** ve prospěch užívané psychoaktivní látky či zvýšeného věnování množství času k získání nebo užívání látky, nebo zotavování se z jejího působení;
- f) **Pokračování v užívání přes jasný důkaz viditelných škodlivých následků**.

Syndrom závislosti se může vyskytovat u určité látky, třídy látek či širší řady různých látek. Pro jejich přehled si představíme jednotlivé druhy závislosti s jejich kódováním:

- F10.2 Závislost na alkoholu
- F11.2 Závislost na opioidech
- F12.2 Závislost na kanabinoidech
- F13.2 Závislost na sedativech nebo hypnotikách
- F14.2 Závislost na kokainu
- F15.2 Závislost na jiných stimulancích, včetně kofeinu a pervitinu

- F16.2 Závislost na halucinogenech
- F17.2 Závislost na tabáku
- F18.2 Závislost na organických rozpouštědlech
- F19.2 Závislost na několika látkách nebo jiných psychoaktivních látkách (Nešpor, 2000).

2.1 Příčiny vzniku závislosti

Užívání drog nemá jednu jedinou příčinu platnou pro všechny, kdo s užíváním drog začínají. Je jich hodně a u odlišných lidí převažují různé. V dnešní době selhávají rodinné vazby, proto hledají děti a mladí lidé vzory, s nimiž se mohou identifikovat, ve vnějším světě. Uměle vytvořenými vazbami je nahrazován přirozený vývoj pod dohledem rodiny. Tyto uměle vytvořené vazby narušují dosavadní pravidla, nenabízí žádnou fungující a životaschopnou možnost pro uspokojování potřeby bezpečí a sounáležitosti. Tímto se vytváří podmínky pro vznik závislosti. Tak se úsilí, které vynakládáme k nalezení nezávislé cesty životem, může paradoxně změnit v závislost, která se stane zásadním faktorem. Vše je umocněno tím, že se ze začátku jen velmi mírně nebo vůbec projevuje škodlivé působení drogy a pozitivní prožitky jednoznačně převažují (Nešpor, 2000; Hajný, 2001; Mahdalíčková, 2014).

Pomocí drogy si člověk uspokojuje své potřeby, jelikož z různých důvodů není schopný učinit jinak. Jedná se zejména o způsob, jak najít klid a úlevu od bolesti fyzické či duševní nebo o útěk před realitou. Droga také přináší potěšení a uspokojuje potřebu radosti. **Vztahy s vrstevníky se mění spolu se změnou sociální pozice.** Experimentátor je stále schopný navazovat styky s různými názorovými skupinami. Svě vystupování zvládá přizpůsobovat situaci, ve které se nalézá a chová se přiměřeně (Shapiro, 2005; Mahdalíčková, 2014; Hajný, Klouček a Stuchlík, 1999).

Uživatel vykazuje menší způsobilost vyrovnat se s potenciálním odmítnutím při navazování nových kontaktů ve svém okolí. Zaměřuje se proto na vztahy, kde nepředpokládá odmítnutí. Kvůli tomu vyhledává skupiny, jejichž členové mají podobné názory jako on, tím pádem skupiny jiných uživatelů. Tak dochází k pozvolnému omezování styků s lidmi jiného životního stylu, zvyšuje se možnost úplné ztráty vztahů s vrstevníky stojícími mimo drogovou scénu. Zneuživatel navazuje vztahy pouze s vyhlídkou svého zisku. U jiných lidí nevyhledává pochopení a lidský kontrakt, pouze možnost pro obstarání prostředků na dro-

gy. Když se ukáže možnost zisku, chová se oddaně, v opačných situacích je pro něj druhý člověk bezcenný bez ohledu na rodinné vazby nebo kamarádské vztahy. Primární místo jeho hodnotového žebříčku zaujímá droga a ta se stává jediným důvodem jeho úsilí (Hajný, Klouček a Stuchlík, 1999; Mahdalíčková, 2014).

Mladí lidé vstupují do života s konkrétními představami, které se jim nemusí vždy dařit realizovat. Jejich usilovné a poctivé snažení nemusí vést k žádanému cíli. V současnosti je upřednostňována ekonomická pozice jedince ve společnosti bez ohledu na způsob jejího dosažení. Dalo by se říct, že společnost se orientuje na úspěch „za každou cenu“. Jeho dosažení s sebou přináší stres, přetížení a vyčerpání. Profesionální zařazení není stabilní a jedinec jej často nemůže dostatečně ovlivnit. Nejohroženější skupinou lidí jsou osoby se slabou vůlí, neurotici či osoby s nízkou odolností vůči stresu a zátěži, které nedokáží adekvátním způsobem řešit své problémy a hledají před nimi únik. Nejrizikovější skupinou jsou děti a mládež. (Urban, 1973 In Kraus a Hroncová, 2010; Mahdalíčková, 2014).

V rodinách dochází ke zhršení vzájemné komunikaci jejích členů, ztrácí se společné prožívání pozitivních zážitků, což vede k citové deprivaci. Zjednodušují se vztahy v rodinách a širších komunitách, upřednostňuje se materiální koncepce života. Vypovídá to o krizi hodnot. Člověk opovrhne „normálním životem“ a reaguje jen na silné podněty, protože se „normální život“ jeví málo vzrušující, nezajímavý a nehodný pozornosti (Mahdalíčková, 2014).

Vliv drogy na osobnost v určitém čase či prostředí může být urychlen, nebo naopak zpomalen. Nejčastěji se jedná o rozpory v rodině, partnerských vztazích, v zaměstnání nebo ve škole. Klíčové bývá rozvod rodičů, úmrtí v rodině nebo rozchod s partnerem. Člověk touží zapomenout, a tak sáhne po tom, co se mu nabízí jako nejrychlejší řešení. Nejčastěji to bývá alkohol nebo drogy. U dětí a mladistvých má významné zastoupení tlak společenské skupiny, kam jedinec patří, protože kdyby neužíval drogy, mohl by být vyloučen. Ve skupinách, u nichž má zneužívání drogy svoji pevnou pozici, dochází k tendenci dalšího šíření. K tomuto zjištění došli sociologové při zkoumání vlivu drog na vztahy v sociálních skupinách. Z již zmíněného lze doložit příčiny přitažlivosti drogy pro mladou generaci takto:

- zvědavost,
- je módní vyzkoušet drogu,
- přizpůsobení se partě,

- odstranění nebo snížení stresu, ostychu a relaxace,
- protest proti okolnímu světu,
- únik od zodpovědnosti a problémů,
- hledání smyslu života,
- snaha o zvýšení výkonnosti a koncentrace,
- umocnění pozitivních prožitků (Urban, 1973 In Kraus a Hroncová, 2010, Mahdalíčková, 2014).

To, zdali sáhne po droze, vypovídá hodně o osobnosti člověka. Ukazuje, že hledá a nenalézá své místo ve společnosti, v rodině či blízkém okolí a sám neví, jak má tento problém řešit (Mahdalíčková, 2014).

2.2 Vznik závislosti

Riziko vzniku závislosti je ovlivněno mnoha různými faktory, především pak osobností člověka, jeho aktuálním psychickým a fyzickým stavem i typem drogy, která je poprvé užitá. Věk zde také hraje důležitou roli. Čím je osoba mladší, tím vyšší je riziko vzniku závislosti. Účinky drog jsou dnes již všeobecně známé. Současná společnost se na jejich účinky dívá jinak, než tomu bylo před dvaceti lety. Ke zlomu v pohledu na rizika spojená s užíváním drog došlo v první polovině devadesátých let 20. století. Příčinou je poměrně dlouhé období stálosti, kdy se počet lidí zneužívajících drogy nenavyšoval a ve společnosti tedy převládl názor, že problematika drog je jednou provždy překonána a z tohoto důvodu přestala být prioritou. Zároveň se také všeobecně se snížila informovanost o škodlivých následcích vznikajících při užívání drog pro jedince i společnost jako celek (Kihlstrom, 1984 In Mahdalíčková, 2014).

Záporná evaluace užívání drog je na ústupu. Musíme si ovšem neustále připomínat, že jde o látky, které podstatným a neblahým způsobem ovlivňují chování a vědomí člověka. Drogy působí na konkrétní biochemické pochody v mozku. Závislost vzniká při jejich opakovaném použití. Jednoduše řečeno závislost je stav, při němž člověk musí pravidelně brát drogy. Středem jeho života se stává droga, pro jejíž získání je schopný udělat cokoli. Ke vzniku závislosti vede dlouhá cesta, ovšem ne každý, kdo s drogami experimentuje, se stane pravidelným uživatelem nebo závislým, je nutné si uvědomit a zhodnotit rizika (Novomeský, 1996; Kihlstrom, 1984 In Mahdalíčková, 2014).

Drogová závislost je fyzický a psychický stav, který vzniká na základě vzájemného působení mezi živým organismem a drogou, definovaný změnami chování a jinými reakcemi, které pokaždé zahrnují nutnost brát drogu pravidelně pro její psychické účinky anebo aby došlo k zabránění potíží při její nepřítomnosti v organismu. Dříve se místo termínu drogová závislost užíval pojem toxikomanie. Člověk drogově závislý nutně potřebuje drogu ke své existenci. Droga jej doslova ovládá. Stala se součástí jeho metabolismu, a pokud jí nemá dostatečný příjem, vznikají poruchy jeho funkcí (Kihlstrom, 1984 In Mahdalíčková, 2014).

Závislost se dělí na tělesnou (fyzickou) a psychickou. **Tělesná** je často vnímána jako příčina všech problémů. Vzniká, když se droga stane součástí metabolismu člověka. Fyzická složka závislosti nutí uživatele dbát na časový odstup mezi jednotlivými aplikacemi drogy, aby nedošlo k rozvoji odvykacího stavu (tzv. abstůák). Odvykací stav je nepříjemný, může ohrozit i život jedince, ale ustupuje během několika dní. Zvládnutí stavu může být medicínsky náročné, ale jde spíše o dodržení doporučeného postupu. **Psychická** závislost bývá zlehčována. Uživatelé, jejich rodinní příslušníci i většina veřejnosti často zaujímá názor, že stačí drogu vysadit a počkat, až odezní abstinenci syndrom a stačí mít pevnou vůli. Ve skutečnosti je tomu naopak. Psychická složka závislosti je značně obtížněji ovlivnitelná, tudíž její zvládnutí žádá víc než pevnou vůli. I po několikáté abstinenci je příčinou recidiv. Zvládnutí může trvat několik měsíců či let a mnohdy požaduje podstatnou změnu vztahů, myšlení, prostředí a životního stylu vůbec (Kraus a Hroncová, 2010; Kihlstrom, 1984 In Mahdalíčková, 2014).

Při užívání drog dochází podstatným způsobem ke změně vědomí uživatele. Vědomí obsahuje sledované prostředí a jeho ovlivňování, z čehož plyne, že se pod vlivem drog mění nahlížení na sebe samého a své okolí tím způsobem, že si myšlenky, vzpomínky a vjemy reflektovaně reprezentujeme. To znamená, že jsme si vědomi, co se děje v našem těle i v našem okolí. Dochází též ke změně působení na sebe samého a své okolí tak, že jsme schopni začínat a ukončovat své chování a poznávací aktivity (Kihlstrom, 1984 In Mahdalíčková, 2014). Drogy působí na funkci centrálního nervového systému a na orgány periferního nervového systému prostřednictvím nervů a nervových uzlin. V různých fázích závislosti na základě druhu či množství ovlivňují drogy schopnost neurotransmise, čímž poškozují přirozené prostředí v organismu a vytváří umělý stav, který je zachován pouze aplikací dalších dávek. Tím se stává nezbytnou součástí metabolismu a vzniká závislost na

drogách. U některých jedinců vede opakované užívání drogy ke vzniku závislosti, u jiných tomu tak není. Není jasné proč tomu tak je (Koukolík, 2010).

Psychická závislost je vyjádřena touhou drogu znovu aplikovat (bažení po droze), kdežto fyzická se projevuje tím, že organismus se droze přizpůsobil, zahrnul ji do látkové výměny a na pozastavení jejího přísunu odpovídá abstinenci příznaky. Stupeň tolerance a abstinenci příznaky se odlišují podle druhu drog. Na opiáty vzniká závislost velmi rychle, u kanabinoidů je to proces zdlouhavější. Abstinenci příznaky jsou více viditelné při užívání opiátů, méně u stimulačních látek a u halucinogenů se skoro nevyskytují (Koukolík, 2010; Fišerová, 2000).

Varmuža (2001) ve své knize uvádí rizikové faktory podporující vznik závislosti. Rozdělil je do dvou skupin, a to na faktory společenské a individuální.

A. Společenské faktory podporující vznik závislosti

- Bydlení v místě s vysokou kriminalitou – v těchto lokalitách jsou drogy pro mládež lépe dostupné;
- stěhování – může být pro mladého člověka jedním ze stresujících faktorů, pokaždé se přemísťuje do nového vrstevnického prostředí, kde se musí prosadit, tohle je často spojováno se silným psychickým napětím, které ohrožuje mladého člověka v odolávání tlaku skupiny;
- dostupnost alkoholu a drog;
- společenské normy tolerující užívání alkoholu a drog;
- hospodářská deprivace – hospodářská situace krajiny ve velké míře ovlivňuje obraz její drogové scény.

B. Individuální faktory podporující vznik závislosti

- Alkoholismus v rodině – dává dítěti špatné vzorce chování, hodnot a postojů, často se rodiče o dítě nestarají a jsou zde narušené emocionální vazby;
- genetická predispozice – vrozená nebo získaná náchyllost k užívání drogy;
- špatné a nevhodné metody výchovy v rodině – může dojít ke ztrátě přirozené autority a dítě tak snadněji podlehně vnějším vlivům prostředí
- asociální chování rodičů;
- selhání ve škole – dítě může vyhledávat vrstevnické skupiny, kde jeho selhání bude bráno pozitivně;

- nízkým stupněm návaznosti na školu – pro dítě může být školní prostředí nepodstatné, a tak necítí potřebu si brát za své jeho postoje, normy a hodnoty, které škola zprostředkovává;
- vrstevníci, kteří užívají drogy a pijí alkohol – pokud se chce dítě do této skupiny začlenit, musí přijmout její normy, postoje a hodnoty;
- předčasná první zkušenost s alkoholem a drogou;
- nedostatek lásky v rodině a vzájemná neúcta – největším nebezpečím při vzniku poruch chování u dětí jsou špatné nebo žádné emocionální vazby v rodině.

2.3 Vývoj závislosti

Drogová závislost obvykle nevzniká okamžitě, nýbrž v několika fázích. U každého jedince se průběh může v některých skutečnostech lišit, ale máme stanovenou obecnou posloupnost fází závislosti a vylíčené skutečnosti, které se v těchto etapách odehrávají. Vybrali jsme si fáze, které vymezila Fišerová (2000) a dále čerpáme z internetových stránek Drogy (drogy1.webnode.cz). Uvádíme tyto fáze:

1) Fáze experimentální

Počáteční fáze, kdy drogová závislost začíná. Rizika, která sebou droga přináší, si ještě uživatel neuvědomuje. Člověk po aplikování drogy zažívá pocity, které nikdy předtím nezažíval, je drogou nadšen, má bohatší sny, nápady a pohled na svět. Cítí se skvěle, poznává svět z jiné stránky a nic mu nedělá starosti. Kdykoliv se mu zachce, může za pomoci drogy uniknout z reality. Vše zvládá rychleji a lépe. V této fázi lze jednoduše užívání drog před okolím skrývat. Okolí to může poznat jen náznakově. Projevy podle, kterých to pozná okolí, mohou být například časté střídání nálad, lhostejný přístup k povinnostem, uvolněnost, štěstí a radost. Negativní dopady drogy se v této fázi ještě neprojevují, a tak může být jedinec přesvědčen o tom, že neexistují. Finanční zátěž v tomto období není tak vysoká, jelikož dávky, které jedinec užívá, jsou malé. V práci či škole se zatím nemusí projevit žádné negativní dopady ba naopak mohou se projevit klady, jako větší soustředěnost nebo lepší paměť. V této fázi je poměrně snadné přestat.

2) Fáze sociálního užívání (tzv. víkendové, rekreační braní)

Braní drog se stává pravidelnější, začíná se projevovat závislost. Droga se aplikuje ve větších dávkách. Zpravidla si uživatel stanovuje, kdy a kde nebo v jakém množství drogu užije např. na diskotéce o víkendu. V této fázi se užívání drogy začíná přizpůsobovat denní cyklus a rovněž vztahy s přáteli. Droga se stává součástí života uživatele. Z této fáze lze snadno a plynule přejít do fáze následující následující.

3) Fáze příležitostného braní

Jedinec začíná být drogou otupován, takže se mohou zhoršovat jeho schopnosti a paměť z čehož vyplývá, že ve škole či práci hrozí komplikace. Snižují se studijní či pracovní výkony, jedinec navštěvuje práci či školu pod vlivem návykové látky a ostatní si mohou všimnout jeho zvláštních reakcí. Mezi znaky této fáze bezpochyby spadá snížená výkonnost. U jedinců může docházet k častým absencím nebo konfliktům s okolím či rodinou. Mohou se objevovat zdravotní problémy jako je nespavost, bolesti hlavy, nechut' k jídlu, agresivita, deprese, stres či bolest celého těla. Často jedinec hledá v této fázi pomoc u jeho blízkých osob, ale neřeší závislost nýbrž např. problémy s rodinou, spolupracovníky, spolužáky atd.

4) Fáze každodenního užívání

V této etapě člověk ztrácí kontrolu nad užíváním drog. Vše ostatní jde stranou a na první místo se staví droga, a to jak ji zajistit. Vše se droze podřizuje především morální hodnoty, denní režim, přátelé a zaměstnání. Uživatel zcela opustí své dřívější zájmy. Dostávají se finanční problémy, jelikož se většinou na závislost již přijde a člověk je vyhozen ze zaměstnání či školy. Peníze na drogy si jedinec získává prostřednictvím krádeží, podvodů či prostituce. Člověk své problémy už neumí řešit jiným způsobem než drogou. Může docházet k vykázaní jedince z rodiny a kruhu přátel. Jedinec se většinou ocitá na okraji společnosti. Spoustu lidí se v této etapě snaží abstinovat, ale sami už to nemohou zvládnout, protože mají vypěstovanou silnou fyzickou závislost na droze. Návrat k normálnímu životu je velmi složitý.

5) Fáze užívání k dosažení normálu

Droga uživateli už nic nepřináší. Toto je poslední fáze závislosti, která mnohdy končí smrtí, předávkováním či selháním organismu. Dávky jsou na hranici snesitelnosti, a přitom jsou jedinou věcí, která drží uživatele na živu. Jediným cílem je znovu si navodit drogou příjemný stav. Život se již točí pouze a jenom okolo drogy. Sehnat drogu již může být pro-

blémem, člověk je vyčerpaný a na jeho vzhledu to je značně pozorovatelné. Jedinec udělá úplně všechno proto, aby drogu získal. Dokáže se ponížit k trestné činnosti či jiným věcem jako je prostituce. Všechny vztahy jsou zničeny a jediní blízcí, které jedinec má jsou stejně postižení uživatelé v izolovaném prostředí. Bludný kruh, ve kterém se jedinec nachází, ho vede ke ztrátě chuti dál žít. Pomoc zvenčí je naprosto nutná, jedinec nemůže sám tento problém zvládnout. Pokud pomoc přijme, nastupuje obtížný a dlouhý proces léčby.

2.3.1 Vliv drog na osobnost jedince

K vývoji závislosti se váže taktéž vliv drogy na osobnost člověka. Osobnost člověka se postupně pod vlivem drogy může měnit. Nejohroženější jsou v tomto ohledu děti a dospívající, především ti se špatným školním prospěchem anebo ti, kteří začínají kouřit marihuanu před patnáctým rokem věku. V těchto případech hrozí mnohem vyšší riziko dalšího užívání drog a vytvoření závislosti s dopadem na citový vývoj a vytváření vlastní osobnosti. (Mahdaličková, 2014).

Struktura osobnosti zneuživatele omamných látek se mění a lze ji popsat takto:

- Vyšší emocionální vzrušivost – silné emocionální prožívání nepatrných podnětů, projevy hněvu a úzkosti vyvrcholí nezdrženlivým chováním,
- nedostatek vnitřní pohody, hojné deprese, frustrace, narůstající vnitřní napětí,
- nepřiměřený postoj k realitě zapříčiněný drogou fungující jako únikový mechanismus při řešení situací,
- frustrace v rodinném životě, kdy závislý cítí, že mu ze strany rodičů nebyla poskytnuta dostatečná péče a láska,
- snižující se schopnost rozlišit vyváženost mezi povinnostmi a zábavou či právy a povinnostmi, roztěkanost, nestálost v rozhodnutí,
- nízká vnitřní integrita je projevem nízkého sebepoznání a jedinec některé své chování neumí ovládat,
- slabá vůle,
- systém životních hodnot není pestrý,
- ignorování hrozícího nebezpečí, které je spojené s užíváním drog,
- četné psychotické poruchy osobnosti (Mahdaličková, 2014).

Odborně podchycená a včas léčená závislost s přijmutím zodpovědné, důsledné a trvalé abstinence od drogy vede k vrácení jedince do normálního života. V případech neléčené

závislosti nebo nedodržování léčby je u všech závislostí totožný vývoj, odlišuje se jen čas: postupná psychopatizace, rozpad osobnosti a intelektu završený sebevraždou či demencí (Mahdalíčková, 2014).

3 VLIV PROSTŘEDÍ NA JEDINCE

Prostředí ovlivňuje život jedince a rozvoj jeho osobnosti. Již v řecké filozofii nalézáme první zmínky různých názorů na toto téma. K této problematice se v minulosti vyjadřovali také například E. Roterdamský, T. Campanella, Ch. L. Montesquieu, J. Locke a další. Sociologie spolu s jejich názory přispěly k objasnění těchto skutečností (Kraus, 2008; Kraus a Poláčková, 2001).

V dnešní době už nikdo nepochybuje o tom, že prostředí, do kterého jsme se narodili, ve kterém vyrůstáme a žijeme, v nás nechává jasné stopy a v určité míře nás ovlivňuje a poznamenává. Pojem sociální dědičnost pochází od významného sociologa A. I. Bláhy, který jím chtěl vystihnout to, že vedle geneticky přenášených dispozic se předávají i jisté způsoby a modely chování v konkrétním prostředí. Tento vztah je možný popsat následovně. Soubor vloh, které jedinec získá v okamžiku svého narození od rodičů, nazýváme genotyp, který se spolu s prostředím působí na utváření fenotypu. Fenotyp stanovuje souhrn atributů, kterými se jedinec projevuje a je jimi vyznačován v jistém okamžiku svého vývoje. Důležitá je otázka, jaké prostředí je ideální pro žádoucí rozvoj jedince. Odpověď na tuto otázku není jednoduchá ani jednoznačná. Na pohled špatné prostředí nemusí vždy působit nepříznivě a naopak. Je spousta případů, kdy jedinci narození a vyrůstající v nesnázích a ve špatných podmínkách všeho druhu vynikli. Říkáme, že se jim podařilo proniknout přes tyto nepříznivé podmínky, což stojí za jejich silnou konstitucí, zdravým úsudkem, bystrou inteligencí, solidní morálkou a rozvojem nejlepších vlastností. Ovšem, že tyto podmínky by mohly být pro jiné jedince příliš tvrdé a výsledek by nemusel být pozitivní. Vliv prostředí se projevuje mnoha způsoby i z hlediska pohlaví (Bláha, 1927 In Kraus a Poláčková, 2001; Kraus a Poláčková, 2001; Kraus, 2008).

To, jakou osobností se člověk stane, jak se chová a žije, je v zásadě ze současných pohledů záležitostí otevřenou. V každém případě, pokud se u člověka ze začátku života více prosazují znaky, se kterými se člověk narodil tak se poté tento proces mění a poznamenávají jeho život spíše ty, v nichž se vyvíjel a vyrůstal, jako je prostředí a výchovné vlivy (Kraus a Poláčková, 2001).

Proces utváření osobnosti je velmi složitou záležitostí, tudíž je velmi těžké určit co je v tomto procesu rozhodující. Už od narození jedinec vnímá vše, co se okolo něj děje. To je často mnohem silnější, než další vlivy přicházející později jako je například vzdělávací proces. Může tak být zapříčiněno, že člověk v dospělosti nežije podle zásad a způsobem,

který si v pozdějším věku osvojil. Dochází k sociální dědičnosti, protože toto jednání se přenáší do života rodiny, kterou založí (Kraus a Poláčková, 2001).

Vliv prostředí na utváření osobnosti může působit pozitivně (podle společností uznávaných norem a vzorců chování) i negativně (v nesouladu). V závěru je potřeba vidět celkový charakter dané osobnosti v plné složitosti procesu socializace.

Vlivy prostředí mohou:

- a) Jednání přímo utvářet
- b) Mít signální funkci (vyvolávat přizpůsobivé chování)
- c) Jednání jedince podpořit, nebo být překážkou (Kraus a Poláčková, 2001).

Mimo přírodní i sociální prostředí a bez sociálních kontaktů člověk žít nemůže. Toto nám dokazují některé extrémní případy sociální izolace jako například „vlčí děti“ a další. Jak probíhají tyto kontakty? Dochází k adaptaci, což znamená, že se člověk vyrovnává s podmínkami a novými situacemi povahy přírodní i společenské. Vyrovnávání se se situacemi sociálními u člověka převládá. Vpravování do těchto vztahů bývá označováno jako *adjustace*. S odlišnou mírou úspěšnosti se lidé, dokáží prostředí a podmínkám kolem sebe přizpůsobit. K adaptaci může docházet pasivně - člověk se sám přizpůsobuje podmínkám nebo aktivně, kdy podmínky mění podle svých potřeb tím, že do nich zasahuje (Kraus a Poláčková, 2001; Kraus, 2008).

Vlivy jednotlivých typů prostředí se vzájemně prolínají. Nejvyšší úroveň celospolečenského prostředí působí spolu s dalšími nižšími úrovněmi na jedince různou intenzitou. Čím blíže daná prostředí k jedinci mají, tím bezprostředněji a s větší frekvencí na něj působí. Osobnost jedince nejvíce ovlivňuje rodina, vrstevníci, škola, party, v další úrovni lokální prostředí spolu se sdělovacími prostředky a v poslední řadě společnost (její instituce) a masmédiá (Kraus a Poláčková, 2001).

3.1 Socializační činitelé

Socializační činitelé se skládají z jednotlivců, skupin či organizací, které působí na chování jedince a formování smyslu toho, co pokládá za bytostně vlastní. V malých skupinách se vždy odehrávají nejdůležitější etapy socializace, protože se zde lidé setkávají „tváří v tvář“. Tyto malé skupiny jedinci předávají univerzální vzorce, pravidla a zvyky v myšlení, jednání a představách. Vliv těchto činitelů je nejvýraznější jak na vývoj člověka při používání odměn a trestů, tak na osvojování sociálních vzorců a rolí (Jedlička, 2015).

Když dítě roste, působí na něj vliv vzorů, které se v jeho životě objevují a s nimiž se každodenně setkává nebo také například knihy a televizní programy. Důležitost a četnost sociálních vztahů mimo rodinu silně vzrůstá v průběhu pozdního dětství a adolescence. Referenční skupiny jsou také významným socializačním činitelem a jsou pro jedince něčím jako průvodcem vývojem vlastních hodnot, chování, postojů a formováním sebeobrazu. Jedinci mají touhu stát se členy referenčních skupin, když jsou si nejistí v tom, co si mají myslet nebo co mají dělat, a tak se řídí a orientují podle nich. Vzory, které jedinci přebírají z referenčních skupin, určují hodnoty, pravidla chování a normy, které člověk respektuje nebo se jim podřizuje (Jedlička, 2015; Helus, 2007).

Mezi referenční skupiny patří nejen členské, k nimž jedinec právě patří, ale též ty skupiny, do nichž by chtěl nebo nechtěl patřit. Rozlišujeme pozitivní a negativní referenční skupiny. Pozitivní referenční skupiny jsou ty, k nimž by chtěl v budoucnu patřit. Negativní naopak jedinec odmítá a nechce být v budoucnu jejich členem (Jedlička, 2015).

Velmi významnou úlohu má **rodina**. Rodina zprostředkovává kontakt mezi jedincem a společností, ovlivňuje vývoj jedince, vytváří citové vazby a jedinec si zde osvojuje základní životní stupnici hodnot prostřednictvím, kterých se připravuje na společenský život. Mezi další socializační funkce rodiny patří uspokojování biologických potřeb dítěte, zajišťování podmínek pro zrání a růst a příprava na přijetí rolí a vzorů chování. Na tomto podkladu se rozvíjí vědomě řízená výchova, kam spadá utváření návyků, učení, sebekontrola, očekávání odměn či trestů atd. V rodinném společenství se staví základy budoucího jednání mimo rodinu (Jedlička, 2015; Helus, 2007).

Škola je společenská instituce, která vychovává a vzdělává nastupující generace. Je dalším významným socializačním činitelem, a to především jako pokračovatelka v rodinné výchově, kdy má především rozvíjet občanské návyky a připravovat jedince na zvládnutí širších společenských nároků a požadavků. Kromě vzdělávacích procesů slouží škola především jako nástroj sociální integrace, spolupodílí se na vytváření sociálních postojů jak k sobě samému, tak k druhým lidem i širší společnosti a světu. Jejím velkým posláním je v první řadě socializace, která vede dítě k adaptaci na společnost, autority, společenskou hierarchii, včetně respektu k tradičním společenským institucím (Jedlička, 2015; Helus, 2007).

Komunikační média se neustále v posledních letech rozvíjí a nesporně se stala nepřehlédnutelným spojujícím prostorem a mocným socializačním prostředkem. V současné době

sem především řadíme elektronická média. Elektronická média hodnotově posouvají a mění tradiční vlivy, ovšem nemohou nahradit vliv rolí rodiny, přátel či školy v průběhu socializace. Prezентují dětem stránky sociálních světů, které neznají (cizí kultura, historie, příroda, umění), ale také svět dospělých a poukazují také na jejich problémy (zločinnost, drogové závislosti, nemoci). Díky dostupnosti elektronických informací jsou dnešní dospívající „vrženi“ do reality mnohem dříve než předešlé generace. Fungování společnosti bylo a je stále závislé na tvorbě a rozvoji vzájemné mezilidské komunikace (Jedlička, 2015).

Za velmi významné socializační činitele taktéž pokládáme **skupiny vrstevníků**. V období adolescence se jedinci obrací a hledají pomoc u svých vrstevníků, kteří jim poskytují duševní oporu, ale i ochranu a pocit příslušnosti ke společnému světu, kde lze vyniknout a získat úctu a úspěch daleko lépe, než ve světě dospělých (Jedlička, 2015).

3.2 Vrstevnická skupina

Vrstevnické skupiny se vyznačují věkovou, ale též názorovou blízkostí, ze které vyplývá souhlasné jednání. Jsou charakteristické jako primární, zpravidla neformální skupiny. Vyznačují se silným pocitem příslušnosti ke skupině a bezprostředními kontakty (Kraus, 2008).

Subkultura mládeže je zvláštní sjednocený svět hodnot, norem a symbolů, které popisují chování mládeže. Tento pojem široce souvisí s vrstevnickou skupinou, a proto je důležité si jej vymezit (Ondrejko, 1998).

Vrstevnická skupina má tyto dvě funkce:

1. Členové skupiny mají příležitost ukázat, co se naučili prostřednictvím účasti na životě dospělých.
2. Budováním vrstevnických skupin jejich členové rozvíjejí samostatné úsilí a uskutečňují své cíle, které nemohou provést jinými formami aktivit, pokud nedosáhnou sociální dospělosti (Wroczynski, 1968 In Kraus, 2008).

Podle Krause (2008) jsou počátky vrstevnických skupin spatřovány již v tzv. „herních skupinách“. Jejich příslušníci ještě nevnímají vědomou sounáležitost a nedochází mezi nimi k dělbě činností, děti si nehrají spolu, ale spíše vedle sebe. Opravdové vrstevnické skupiny se vytvářejí a začínají fungovat především až v průběhu školní docházky. Obvykle jsou charakterizovány nízkým stupněm soudržnosti a nestálostí, tudíž se rychle rozpadají.

Ve věku 8 až 10 let začíná potřeba sdružování narůstat, objevují se počátky kooperace. Takovéto dětské party již mají poměrně pevnou vnitřní vazbu, svůj systém hodnot a norem a také určitý systém sociální kontroly, v němž jsou obsaženy jim vlastní specifické sankce. Členové skupiny zde zažívají silný pocit solidarity a příslušnosti ke skupině. Mnohdy dochází k vytváření vyhraněného pocitu odlišnosti od ostatních vrstevnických skupin, a to může vést až k formám otevřeného boje (Špičák, 1993).

Vrstevnické skupiny mládeže se odlišují od těch dětských. Především u nich dochází k postupnému vymaňování jejich členů z okovů přímé kontroly dospělých (především rodičů). Skupiny jim slouží jako nástroj, kterým ukazují svou touhu po samostatnosti a dospělosti. V těchto skupinách panuje silná konformita, která se týká všech stránek jejich života, jako je například oblékání, hodnotová orientace, vyjadřování, vztah k tradicím, dodržování rituálů a podobně. U vrstevnických skupin bývá homogenita a heterogenita nevyhraněná, mnohokrát ale můžeme vidět, že pro děti a dospívající, především v období pubescence, je důležité ztotožnění se s jedinci s obdobnými charakteristikami, za to u adolescentů pozorujeme důraz, který je kladený na hledání pestrých podnětů a fungování v uskupeních nesourodých, v čemž si uvědomují zřetelný přínos. (Kraus, 2008; Procházka, 2012).

Význam vrstevnických skupin v mládí se zvyšuje. Podle opakovaných výzkumů (1989 – 2003), ve kterých středoškoláci vypovídali o svých životních problémech a těžkostech, se zřetelně projevilo, že důležitost těchto skupin během daných let narůstala. V roce 1989 udalo jen 16% středoškolských studentů, že oporu v případě potřeby při řešení různých životních těžkostí a problémů hledají u svých vrstevníků, v roce 1991 se číslo navýšilo na 27% a v roce 1996 to dosáhlo již téměř 40% (to je zhruba dvojnásobek ve srovnání s tím, jak často hledají podporu u rodičů). V minimálním množství se obracejí na učitele a vychovatele (Kraus, 2006).

Vrstevnické skupiny můžeme rozdělovat podle velikosti nebo podle struktury, například z hlediska pohlaví, náboženské, sociální ale třeba i politické příslušnosti. Velmi významné jsou cíle a normy, podle kterých se členové skupiny řídí, a hodnoty, které ctí a dodržují. Cíle existujících seskupení můžeme rozlišit na škále od jednoznačně pozitivních až po asociální, nebo dokonce přímo antisociální jako například party, bandy a gangy (Kraus, 2008).

Hlavním rysem pro rozlišení je stupeň formálnosti a organizovanosti. Ty skupiny, které vznikají spontánně, přirozeně a mají neformální charakter, většinou pokládáme za vrstev-

nické. Ovšem i takto vzniklé skupiny mohou postupem času nabýt ráz organizovanosti a formálnosti (mají svůj řád, pravidla a symboliku). Existují i jiné skupiny mladých, které jako formální a organizované přímo vznikly, jako například výchovná skupina v domově mládeže, jenž zajisté také naplňuje znaky vrstevnické skupiny. Pro skupiny společensky negativní až antisociální bývá typická pevná organizovanost, řád, tuhá kázeň a systém sankcí (Kraus, 2008).

Sociální skupina, ve které se má osoba zdárně realizovat, musí obsahovat takové charakteristiky, k nimž se jedinec hlásí, přeje si stát se jejím členem a touží zde uspokojovat své potřeby. Musí disponovat takovými atributy, aby k osobnímu angažmá jedince ve skupině mohlo dojít. V nadcházející tabulce je uvedena klasifikace sociálních skupin a některé blízké charakteristiky (Procházka, 2012).

Tabulka 1 Sociální skupiny a některé možnosti jejich rozčlenění

Kritéria		
Velikost skupiny	<p>Malá sociální skupina</p> <p>Umožňuje intimitu vztahů, komunikaci „face to face“, osobní vzájemné poznávání a intenzivní sdílení skupinových cílů a hodnot (kamarádská parta, skautský oddíl, parta delikventů...).</p>	<p>Velká sociální skupina</p> <p>Neumožňuje hluboké vzájemné poznání, navázání blízkých osobních vazeb, spojující cíle jsou deklarativní, obecné, určují základní rámce, normy a pravidla vztahů (studijní ročník, skautské hnutí, sportovní jednoty, extremistická skupina či hnutí).</p>
Vznik skupiny	<p>Neformální sociální skupina</p> <p>Impulzem pro vznik je touha po uspokojování lidských potřeb, potřeb ve vztahu k druhým i k sobě samému, rozvoj přátelství, získání i předávání sociální a emoční podpory od druhých a druhým (parta spolužáků, přátelé v zaměstnání, airsoftový oddíl...).</p>	<p>Formální sociální skupina</p> <p>Impulz pro vznik přichází zvenčí, cíle, normy, pravidla chování, role a kontrola jsou určeny vnější autoritou (školní třída při svém vzniku, ustanovený pracovní kolektiv, vojenský oddíl...).</p>

Struktura skupiny	Homogenní sociální skupina Skupina složená z jedinců z různých ohledů stejných, se společnou charakteristikou – členové stejného věku, pohlaví, zkušenosti, sociálního postavení, kvalifikace (stejně staří spolužáci, dívčí sportovní oddíl, posluchači rekvalifikačního kurzu pro nezaměstnané...).	Heterogenní sociální skupina Skupina s různorodou strukturou, v mnoha směrech nesourodá, v aspektech sociálního učení podnětná (pracovní skupina v rámci celoškolního projektu, sportovní oddíl v rámci volnočasových aktivit, posluchači veřejné přednášky...).
Vztah skupiny a jednotlivce	Referenční skupina Taková skupina, ke které se jedinec hlásí, není-li jejím členem, pak se touží jím stát. Ve skupině si realizuje široké spektrum svých potřeb, skupina má pro něho osobně velký význam a uplatňuje na něj velký vliv (technický kroužek, církevní skupina...).	Členská skupina Skupina, se kterou jedinec neztotožňuje své potřeby. Realizuje se jen v základní úrovni vztahů, cílů, hodnot, Osobní angažmá v takovéto skupině není pro něj podstatné (rybářský svaz, odborová organizace...).

Zdroj: Procházka, 2012, s. 119

Vrstevnické skupiny podstatně ovlivňují rozvoj osobnosti, a to jak ve smyslu pozitivním, tak negativním. Mají také velký význam pro vývoj a výchovu dítěte. Často náleží k referenčním sociálním skupinám, tzn. skupinám, se kterými by se jedinec rád identifikoval anebo identifikuje a toho důvodu přebírá jejich normy chování, hodnoty a postoje. Tyto skupiny dokážou uspokojit psychické potřeby (např. zábava, relaxace, uvolnění), což dokáže vyrovnávat psychickou zátěž, a zároveň jsou nástrojem sociální kontroly svých členů (Hroncová, Hudecová a Matulayová, 2001; Procházka, 2012). Život v těchto skupinách vytváří situace, v nichž dochází ke střetu názorů, které mají svůj původ v rodinách jednotlivých členů skupiny, ale například též ve škole. Tyto debaty vytváří jakýsi filtr, přes nějž vzniká určité skupinové mínění, a zůstává otázkou, jakým směrem se tato názorová orientace bude ubírat (Kraus, 2008).

V prostředí vrstevnických skupin dochází k základnímu procesu socializace. Ta probíhá prostřednictvím vštěpování různých životních cílů, norem, zásad, pravidel jednání a vzorů chování. Adept musí splnit několik úkolů, aby byl skupinou přijat. V první části je důležitá schopnost rozpoznat cíle skupiny a přihlásit se k těmto cílům. Dále je podstatné ztotožnit se s těmito cíli, které jsou pro skupinu žádoucí prostřednictvím procesu, v němž jedinec postupuje od vnějšího souhlasu, k přijetí vnějších identifikátorů s těmito cíli. Předpokla-

dem pro plnohodnotné začlenění a dlouhodobé sžití se se skupinou je až následné zvnitřňování cílů společenství. Interiorizace je nezbytnou podmínkou pro funkční zapojení jedince do vztahů s vrstevníky ve skupině. V případě že má skupina cíle a prezentuje je jako významné, vzniká samozřejmě představa o hodnotách. Cíl skupiny stanovuje, k jakým aktivitám se skupina bude ubírat. Čím jsou cíle skupiny jasnější, tím jsou hodnoty propracovanější a vytváří uspořádaný a propracovaný systém. Důležité místo zaujímají ve skupině normy, které vytváří tlak početní převahy, důraz na funkčnost chování a tlak autorit ve skupině. Pod tímto tlakem je utvářeno chování, které charakterizuje jednotlivé členy skupiny, toto chování se stává rolí. Přijetí rolového chování je pro člena významnou chvílí pro zaujetí aktivní pozice ve skupině a pro dokončení socializačního úkolu (Pelikán, 1995; Procházka, 2012).

Vrstevnická skupina nabízí také společné zážitky, možnosti sebeuplatnění a pocit nezávislosti na dospělých. Hodně se zde uplatňují vztahy rovnoprávnosti. Činnost vrstevnických skupin je realizována především ve volném čase, tudíž roli regulátora by měla sehrát rodina. Ukazuje se zde, že je tu potřebná i určitá pedagogická intervence, která by působila v těchto skupinách (Pelikán, 1995; Procházka, 2012).

Pelikán (1995) ve své knize zmiňuje, že je možné pedagogické působení na neformální skupiny, ale je náročné. Ze začátku bychom měli opatrně pozorovat skupinu, snažit se získat co nejvíce informací o jejích normách a struktuře a v závěru se pokusit navázat kontakt. Pomoc a radu nikdy nevnucujeme, pouze nenásilně nabízíme. Až poté, co se podaří navázat vzájemnou důvěru, může dojít k procesu postupného ovlivňování. Nejideálnější chvíle je, když se pedagog/rodič stane členem skupiny nebo dokonce zaujme pozici přirozeného vůdce skupiny vedle vůdce dětského.

3.3 Vliv vrstevnických skupin na vznik závislosti

Kořeny možného odlišného chování se vyskytují v období puberty, přibližně mezi dvanáctým až patnáctým rokem. Když se mění celkový vzhled mladého člověka, musí také řídit i svoji vlastní představu o svém těle a o sobě vůbec. Zde sehrává významnou úlohu srovnání s vrstevníky. V některých směrech společnost prokazuje větší míru tolerance vůči mládeži, které umožňuje experimentovat a hledat svoji identitu, způsob chování, přesvědčení či společenské vztahy. Období dospívání má jednoduše vymezený začátek, většinou od třinácti let, ovšem s vymezením jeho konce už je komplikovanější. V současnosti se uvádí rozpětí

až dvanáct let v období mezi dvacátým a třicátým druhým rokem života. Tomuto se říká „pluralizace“ věku mládeže (Ondrejko, 2009).

Od poloviny 60. let zažívá skoro 70 % mládeže první sexuální styk před osmnáctým rokem, mládež si méně odřívá zábavu, často zakládá rodinu, účastní se veškerých „radostí života“ podle svých, často zkreslených představ. Ocítá se tváří v tvář společenským změnám, sociálním výzvám a problémům, ke kterým se musí určitým způsobem postavit a vyrovnat se s nimi. Tato situace bývá nejčastěji spojena s psychickými problémy, změnami způsobu chování a odchylkami od sociálních norem. Obecně ji můžeme charakterizovat jako adolescentskou krizi, která neznamena nic jiného než ohroženost mravní a sociální, eventuálně zvýšenou pravděpodobnost delikvence. Samotná ohroženost pak vyjadřuje potenciální nebezpečí odlišného jednání, kterého se dá vyvarovat (Ondrejko, 2009).

Vrstevnická skupina je místo, které má uspokojovat potřeby svých členů, ale také řešit i potenciální potíže společenské diferenciaci, přičemž umožňuje co nejméně konfliktní osvojení si hodnot a norem. Přesto se přechod do dospělosti neobchází bez konfliktů. Má sklony k anomii, potenciaální deviaci a rebelii. Deviantní chování mládeže bylo shledáno za přízpusobivé vůči normám v subkultuře dospívajících nebo jednotlivých vrstevnických skupinách, zejména pokud bylo odsouhlaseno dospělou společností. Kriminologie v současnosti poukazuje na to, že kriminalita mládeže je páchána skoro vždy v partách neboli neformálních vrstevnických skupinách. U nás neformální skupiny často vznikají vydělením ze skupin formálních, které se ve většině případů skládají ze spolužáků či svěřenců stejných pobytových či docházkových zařízení pro mládež. S narůstajícím věkem roste vliv vrstevnických skupin na jednotlivce (Ondrejko, 2009; Matoušek, Matoušková, 2011).

Jedním z mnoha faktorů, které participují na tom, že dítě začne užívat drogy je vliv názorů stejně starých dětí nebo dospívajících, také jako snaha se jim vyrovnat, překonat je nebo zaujmout jejich pozornost. Výběr kamarádů, známých, délka a způsob trávení jejich volného času bývá jedním z témat konfliktů v dospívání (Hajný, 2001).

V období dospívání je vliv kamarádů či vrstevníků na dítě obrovský. Občas se od nich chtějí lišit, jindy je zase chtějí napodobovat anebo předstihnout či být součástí skupiny. I samotář je běžně ten, který se přestal snažit a vzdal se možnosti získat si kamarády, jejich přátelství, ocenění a zájem. Pokud má dítě kamarády, kteří žijí rizikovým životním stylem,

znamená to pro něj potenciální hrozbu (Urban, 1973 In Kraus a Hroncová, 2010; Hajný, 2001).

Tlak skupiny vrstevníků se uplatňuje mnoha formami a je velmi silným motivačním činitelem. Pro dítě není zrovna jednoduché se ubránit, udržet si vlastní identitu, žít správně a zdravě, jak chtějí rodiče. Děti, které si nejsou jisté sami sebou, přirozeně vyhledávají cestu toho, jak si zajistit mezi vrstevníky významné postavení (Hajný, 2001).

Pokud jde o drogy, tak jsou jedinci, kteří vynikají tím, že znají starší a zkušenější kamarády nebo mají peníze, nebojí píchnout si jehlu do žíly apod. Pro jedince je nejvíce nebezpečná skupina mladých lidí, kteří užívání drogy shledávají jako naprosto normální, a ti kteří drogy neberou, jsou pak odsouzeni k ponižování, posměchu nebo odmítání. Droga může být jednou z podmínek vstupu do party, a jestliže se jedinec touží do ní začlenit, je ohrožen. Pokud dotyčný nemá možnost styku s jinou skupinou nebo pro něj žádná další skupina není poutavá, bývá zatlačen do kouta (Shapiro, 2005; Hajný, 2001).

Není dobré dítě extrémně kontrolovat, protože by nám mohlo zatajovat své vztahy. Ovšem zanedbaná péče a pozornost dítě ponechává v situaci, kdy si nedokáže samo poradit nebo nezná míru, kterou nemůže překročit a v těchto situacích může značně působit na jedince vrstevnická skupina (Hajný, 2001).

Často se ovšem potvrzuje skutečnost, že jedinec, který vyrůstá v dobrém, intaktním rodinném prostředí, nepodléhá tolik vlivu vrstevníků. Dokáže se vyhnout negativním návykům i zlovykům a jeho vývoj není závažně narušen. I když podlehne tlaku negativně laděných jedinců či party, jde o krátkodobé změny s uzdravováním sebe samého vlastními možnostmi, případně s pomocí okolí. Styk s drogou se pak často odehrává už jen formou experimentování a jeho délku určuje rozsah negativních změn struktur osobnosti zapříčiněných ať biologicky, či sociálně (Heller a Pecinovská, 1996).

Také je důležité zmínit sílu působení mechanismů party i na normálně strukturovaného jedince. Časté jsou případy, kdy se snaží jeden z partnerů uchránit svůj protějšek od záporného a v závěru devastujícího vlivu party a drogy. Zpravidla zachraňující člen dříve či později vlivu party a drogy podléhá také. Délka doby, za kterou se dopravuje do „standardního stavu“ party, je běžně dána přirozenou odolností (Heller a Pecinovská, 1996).

Tabulka 2 Rizikové a ochranné činitele z hlediska vrstevníků

Rizikové činitele (zvyšují riziko problémů s návykovými látkami)	Ochranné činitele (snižují riziko problémů s návykovými látkami)
Přátelé a známí pijí alkoholické nápoje, berou drogy nebo hazardně hrají.	Alkohol, drogy a hazardní hry odmítají.
K alkoholu a drogám se spíše staví pozitivně. Začínají brzy alkohol a drogy zneužívat.	K alkoholu a drogám se spíše staví negativně. Alkohol a drogy nezneužívají, nebo až ve vyšším věku.
Mají problémy s autoritami a rebelují.	Respektují dobré dospělé autority.
Chovají se protispolečensky, jsou odcizení a cyničtí.	Jsou schopni ctít a přijímat dobré hodnoty.
Jsou mnohem více ovlivňováni špatnými kamarády než rodiči.	Respektují jednotlivé členy dětského kolektivu a jejich přínos pro ostatní.
Vrstevníci mají další přátele, kteří zneužívají alkohol, tabák, drogy nebo hazardně hrají.	Vrstevníci mají přátele, kteří žijí spíše zdravým způsobem života.
Bez vazby na nějakou organizaci s dobrým programem nebo dokonce vazba na organizaci s destruktivními (např. rasistickými) rysy.	Existuje vazba na nějakou organizaci s dobrým programem.
Mají zájmy a záliby, které mají blízko k alkoholu, drogám nebo hazardní hře (např. scházení se v prostředí restaurací a diskoték).	Mají zájmy a záliby neslučitelné nebo nesouvisející s alkoholem a drogami.
Vrstevníci dítě aktivně vybízejí pít alkohol, kouřit, brát drogu nebo hazardně hrát.	Vrstevníci dítě aktivně odrazují od alkoholu, tabáku, drog a hazardní hry (sami nebo v důsledku cílené prevence).

Zdroj: Nešpor, 2001, s. 51

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Teoretická část práce je rozdělena do tří stěžejních kapitol. Orientuje se na vymezení základních pojmů a objasnění podstatných skutečností. Vymezuje drogy, jejich typologii i kategorii uživatelů. Kapitola s názvem Drogy dopodrobna rozpracovává tematiku drog, jejich klasifikaci a popisuje tři kategorie uživatelů drog. Druhá kapitola líčí drogovou závislost, příčiny jejího vzniku a vývoj. Poslední kapitola teoretické části nás seznamuje s vlivem prostředí na jedince a dále se zaměřuje na socializační činitele, vrstevnickou skupinu a vliv vrstevnických skupin na vznik drogových závislostí.

V empirické části můžeme naleznout stanovení výzkumného problému, pojetí výzkumného šetření a vymezení výzkumných otázek a cílů. Dále je také detailně rozpracován výzkumný soubor a způsob jeho výběru spolu s metodou sběru dat a jejich analýzou. K realizaci této části byl zvolen kvalitativní výzkum. V poslední řadě jsou prezentovány výsledky výzkumu.

4.1 Výzkumný problém

Bakalářská práce zjišťuje, jestli mají vrstevnické skupiny vliv na vznik drogových závislostí a jakým způsobem se tento vliv projevuje. Stále se potvrzuje domněnka, že užívání drog je problémem, která vychází z několika jednotlivých příčin ve společnosti, dané kultuře, v rodině i osobnosti uživatele. Podíl jednotlivých příčin u jedinců může být odlišný. Stále narůstá počet problémů s nealkoholovými drogami a množství lidí, kteří kvůli nim vyhledávají pomoc. Nejvíce ohroženi jsou obzvláště dospívající a mladí dospělí. Vliv vrstevníků či kamarádů je v tomto období obrovský. Jestliže kamarádi žijí rizikovým životním stylem, představují zvýšené nebezpečí (Hajný, 2001; Nešpor, 2001; Shapiro, 2005). Touto problematikou se zabývá celá řada autorů, jako je Karel Nešpor, Kamil Kalina, Martin Hajný, Peter Ondrejko, František Novomeský a další.

Problematika drogové závislosti s sebou přináší vážné hrozby a proto je důležité se jí zabývat. Je žádoucí a podstatné neustále upozorňovat na sílu a závažnost vlivů vrstevnických skupin na jedince při vzniku a rozvoji drogové závislosti. Prostřednictvím prevence bychom se měli snažit odvrátit z této cesty co nejvíce jedinců.

4.2 Pojetí výzkumného šetření

K realizaci kvalitativního výzkumu autorka použila design zakotvené teorie. Strauss a Corbinová (1999, s. 14) uvádějí, že „*je to teorie induktivně odvozená ze zkoumání jevu, který reprezentuje. To znamená, že je odhalena, vytvořena a prozatímně ověřena systematickým shromažďováním údajů o zkoumaném jevu a analýzou těchto údajů*“. Zvolený výzkum vychází z charakteru cílové skupiny respondentů. Informace byly zjišťovány prostřednictvím polostrukturovaného hloubkového rozhovoru, který byl nahrán na diktafon.

4.3 Výzkumný cíl

Jako hlavní cíl výzkumu si výzkumnice stanovila identifikovat vliv vrstevnických skupin na vznik drogových závislostí pohledem drogově závislých osob.

4.4 Vymezení výzkumných otázek

Výzkumné otázky se shodují s vybraným výzkumným problémem a stanovenými cíli. Výzkumnice si stanovila pro bakalářskou práci tyto:

Hlavní výzkumná otázka:

- Jaký je vliv vrstevnických skupin na vznik drogových závislostí pohledem drogově závislých osob?

Dílní výzkumné otázky:

1. Jaké primární podněty vedly ke vzniku drogové závislosti respondenta?
2. Jaký byl průběh procesu vlivu vrstevnické skupiny na vznik nebo rozvoj drogové závislosti respondenta?
3. Jakým způsobem se změnila osobnost respondentů pod vlivem působení drog?
4. Jaké přínosy měl vliv vrstevnické skupiny pro drogově závislé respondenty?
5. Jaké dopady měl vliv vrstevnické skupiny na drogově závislé respondenty?

4.5 Výzkumný soubor a způsob jeho výběru

Jako výzkumný soubor, který považujeme za vhodný pro účely bakalářské práce, jsme zvolili respondenty, kteří se v současné době léčí z drogové závislosti. Důvodem tohoto výběru je množství zkušeností, které respondenti s danou problematikou mají. Předpoklá-

dali jsme, že touto cestou dojde k potřebnému nasycení námi požadovaných dat. Volba těchto respondentů není omezena pohlavím, státní příslušností či národností. Stanovily jsme si však kritéria, které respondenti musí splňovat. Prvním kritériem je věkové rozpětí od 20 do 40 let, kdy se respondenti řadí do kategorie mladé dospělosti (Vágnerová, 2007). Druhým a závěrečným požadavkem je dlouhodobé užívání tvrdých drog. Všech šest respondentů, kteří byli ochotni poskytnout rozhovor, je mužského pohlaví. Námi stanovená kritéria splňují. Rozhovory byly nahrávány s jejich písemným souhlasem. Pro zachování anonymity bylo namísto jmen použito označení respondent A – F. Respondenti byli vybráni na základě záměrného výběru (výběru úsudkem).

4.5.1 Průběh realizace výzkumu

Rozhovory byly uskutečněny v měsíci únoru 2017. Všech 6 rozhovorů bylo provedeno pouze v jednom dni z důvodu velmi nabitého programu, kteří klienti v toxikorehabilitačním oddělení mají. Výzkumnici se tímto ztížily podmínky, jelikož pro značnou časovou náročnost a velké množství informací musela být nadmíru pozorná. Všechny rozhovory tudíž proběhly v přirozeném prostředí respondentů, a to v prostorech oddělení s názvem 17B Mandala. Rozhovory byly výzkumnici umožněny bez jakýchkoliv komplikací. Všichni zaměstnanci zařízení byly vstřícní, milí a velmi ochotní co se týká kooperace na organizaci průběhu rozhovorů.

Na začátku byli respondenti seznámeni s výzkumníci a s tématem výzkumu. Dostatečně jim bylo odůvodněno, proč potřebuje výzkumnice pomoc a jak moc si cení jejich ochoty spolupracovat. Dále byli požádáni o možnost nahrávání rozhovorů na diktafon. Respondentům byl předložen informovaný souhlas v tištěné podobě. Zároveň, při předložení informovaného souhlasu, byli respondenti ujištěni, že rozhovory jsou anonymní a získaná data poslouží pouze pro účely bakalářské práce. Byli obeznámeni se skutečností, že jejich účast na výzkumu je dobrovolná, mají právo kdykoli od výzkumu odstoupit a pokud jim budou některé otázky nepříjemné, nemusí odpovídat a kdykoliv mohou sami rozhovor ukončit. Všichni respondenti s nahráváním rozhovoru na diktafon souhlasili. Rozhovory trvaly přibližně 20 až 30 minut, s výjimkou respondenta D, který se rozvášnil a hovořil 53 minut. Se všemi informanty si výzkumnice od začátku tykala pro navázání příjemnější a uvolněnější atmosféry. V průběhu rozhovorů došlo na vykání i tykání pravděpodobně kvůli nezvyku. Nehledě na citlivost tématu byli všichni respondenti velmi sdílní a komunikativní. Někteří měli zájem pokračovat v rozhovoru i po vypnutí diktafonu.. V dialogu s nimi

výzkumnice samozřejmě pokračovala, jelikož se v jejich přítomnosti cítila opravdu příjemně a velmi ji zajímala každá informace navíc z jejich pestrých životů.

4.5.2 Údaje o respondentech

Tabulka 3 Základní údaje o respondentech

Označení	Pohlaví	Věk	Délka užívání pervitinu	Pokusy o abstinenci
RA	MUŽ	27	Neuvedeno přesně ale asi 10 let podle prvního experimentu	1 x (oficiální cestou)
RB	MUŽ	26	4,5 roku	2x (oficiální cestou)
RC	MUŽ	20	3 roky	2x (jednou sám, podruhé oficiální cestou)
RD	MUŽ	27	11 let	2x (poprvé sám kvůli založení rodiny, podruhé oficiální cestou)
RE	MUŽ	36	17 let	2x (oficiální cestou)
RF	MUŽ	25	5 let	3x (oficiální cestou)

RA muž – 27 let. Poprvé se do kontaktu s drogou dostal na základní škole v 8. třídě a to s marihuanou. Co se týká první aplikace pervitinu, tak ta proběhla na střední škole v druhém ročníku na koncertě v Praze. Důvodů pro požití drogy bylo hned několik. Za prvé to bylo kvůli kamarádům, se kterými se stýkal, s čímž souvisela touha po začlenění se do party. Dalším faktorem byla zvědavost respondenta. Poslední příčinou bylo to, že když byl respondent malý, bral drogy jeho otec. Po rozchodu s přítelkyní začal brát pervitin intenzivněji. Poznamenal, že ze začátku se experimentování s drogou točilo hlavně kolem party ale, že by to vyzkoušel i sám, jen později. Na drogách popisuje jako pozitivní stav, který mu přinášely, a především únik z reality. Velmi důrazně v průběhu celého rozhovoru zmiňuje negativní následky užívání drog. Drogová závislost mu velmi uškodila, přestal mít rád sám sebe, měl toxické psychózy, chtěl se pokusit o sebevraždu a celá situace se završila pobytem na jednotce intenzivní péče, kdy málem přišel o život. Sám říká: „*ale mě to dovedlo do takové záhuby, že prostě už si to nedám nebo nechci dát*“. V současné době je

v léčebně velice šťastný a váží si každého malého pokroku, který udělá. Ví, že budoucnost nebude vůbec jednoduchá, ale staví se k tomu se silou, optimismem a elánem.

RB muž – 26 let. S drogou se seznámil ve svých 12 letech, protože chtěl získat kamarády a zapadnout mezi ně. Zkušenost s marihuanou byla negativní. Až v jeho 21 letech začal kouřit marihuanu pravidelněji kvůli touze začlenit se do pracovního kolektivu. Pervitin si poprvé dal ve 23 letech, aby nebyl jediný v pracovním kolektivu, který jej nebere. Nejvíce ho k vyzkoušení drogy ovšem vedla zvědavost, už od dětství. Pracoval jako číšník. Druhým příjmem se mu stal prodej marihuany, takže byl v neustálém kontaktu s drogově závislými. Po dobu tří let se pohyboval v partě dalších uživatelů psychoaktivních látek. Drogy mu přinesly spoustu kamarádů, únik z reality a odbouraly pocit samoty. Ze začátku vyhledával společnost přátel a toužil po jejich pozornosti, ale potom se jich nemohl zbavit. Nechtěl s nimi být. Chtěl se uzavřít sám do sebe a odříznout se od společnosti. Báli se ho lidé kolem, a dokonce i vlastní pes. Závislost ho přivedla do dluhů. Nejvíce ho tíží odloučení od jeho pejska. Na léčbě je podruhé a plně si uvědomuje, co drogy dokážou. Jde vidět jeho pozitivní, realistický a bojovný přístup k léčbě. Je uvědomělý a chce pokračovat komunitou v Bílé Vodě. Vidí v tom správné řešení svojí situace. Do budoucna vidí svůj život pozitivně a říká: *„když je brát nebude tak se mám kam posouvat, nebude stát na místě a nepůjdu hloub. Půjdu výš už jenom“*.

RC muž – 21 let. Vždycky byl proti drogám. K drogám se dostal na střední škole po ukončení druhého ročníku o prázdninách, kdy si našel přítelkyni, která již byla aktivní uživatelkou psychoaktivních látek. Myslel si, že přítelkyni v braní drog zastaví tím, že jí pohrozil, že pokud nepřestane brát, tak on začne taky, což bylo tou největší chybou. Dalším faktorem byla zvědavost, což sám přiznal, ale největší vliv na to měla jeho přítelkyně, kterou velice miloval. V období, kdy s přítelkyní nechodil, tak skoro na rok s drogami přestal. Dal se dohromady, začal cvičit, našel si práci, ale opět s ní navázal vztah, čímž se dostal zpět do problémů. Největší zradou v životě pro něj bylo, když zjistil, že dítě, které považoval za svoje, není jeho. Rok a půl chlapce vychovával, jenže poté došlo ke zlomu. Vztah s přítelkyní ukončil, chtěl se postavit na vlastní nohy, najít si práci, vrátit se zpátky k rodině, splatit všechny dluhy, a tak se rozhodl pro léčbu. Do budoucna má ve svých plánech jasno. Chce si našetřit peníze na bydlení, osamostatnit se, najít si přítelkyni, která nebere a nikdy nebrala drogy, založit rodinu a finančně ji zajistit. Je vidět, že svoji přítelkyni hluboce miloval, jelikož o ní po celou dobu rozhovoru mluví. Díky drogám a špatné zkušenosti s ní už možná nebude v budoucnu nikomu věřit. Sám řekl: *„No, změnilo mě to,*

možná jako nejenom ty drogy, ale i ta holka, tak prostě málo komu možná nikomu nedokážu už věřit. Protože si toho vzala hodně ze mě. Takže tak“.

RD muž – 27 let. S drogou se seznámil na základní škole. V té době podle něj byly drogy špatné. Dokonce se snažil přesvědčit svoji starší sestru, která občasně kouřila trávu, aby toho nechala. Chtěl ji chránit. Pervitin ochutnal poprvé na základní škole v 9. třídě, kdy si z toho dělal se spolužáky spíše srandu. Až na střední škole v prvním ročníku začal kouřit pravidelně marihuanu, protože chtěl zapadnout do kolektivu a vyzkoušet si to. Co se týká pervitinu tak uvedl jako hlavní důvod, že byl nešťastný ze života a také z rozchodu s přítelkyní. Po dobu 11 let užíval pervitin 10 let z toho nitrožilně. Všechno to začalo prodejem pervitinu v Brně, kde si ve svých 18 letech budoval určité jméno a pověst. Ve svých 19 letech dokonce přebíral drogový trh v klubu Perpetum. Toto období, kdy bydlel v Brně dva a půl roku, označuje jako nejhorší, co kdy v životě prožil. Zamotal se do kriminálního podsvětí. Sám řekl: *„Ale tehdy jsem měl za sebou lidi. Já jsem byl s lidma, co měli 40 – 50 let a byly to prostě vrazi, násilníci a tady takovýhle lidi a vaříči a takový lidi mě učili jo. Jak s lidmi manipulovat, jak se vrývat pod kůži, jak umět udělat tak, abych nakonec byl vítěz já jo. Prostě zmanipulovat, dokázat lidi okrást, zničit je třeba, udělat prostě to co chci, aby ti lidi udělali pro mě“.* Bylo to hodně divoké období, kdy se vyžíval v utrpení druhých. Po této době se vrátil do svých rodných Koryčan, kde začal vařit pervitin. Našel si přítelkyni, která otěhotněla. Díky tomu přestal na rok a půl brát drogy. Z vteřiny na vteřinu přestal brát a vařit pervitin. Rodina pro něj byla velkou motivací. Záleželo mu na jeho přítelkyni, na tom mít dítě a založit rodinu. Odstěhoval se i s přítelkyní do Uherského Hradiště. Začal tam pracovat, ale nastaly velké problémy. Návrat k drogám přišel poté, co s přítelkyní čekali druhé dítě a ona se rozhodla jít na potrat. Nikdy jí to neodpustil. V současné době ví přesně, co chce. Prioritou pro něj je scházet se se svým synem.

RE muž – 36 let. K drogám se dostal prostřednictvím party kamarádů asi v 15 letech. Byl to jejich životní styl. Začali jezdit v parku na skateboardu a mariuhana k tomu údajně patřila. V 17 letech začal prodávat extázi apod. V 18 letech se začal živit pěstováním a prodejem mariuhany, což dělal 12 let. Po tomto období se pustil do vaření pervitinu. Ze začátku brání drog přisuzoval životnímu stylu, který chtěl žít. Postupem času přišel na to, že problém byl v rodinných vztazích, kdy jeho rodiče měli velkou firmu a neměli na něj čas. V rozhovoru řekl: *„To byly takové ty prominentní děti takových těch zazobaných rodičů, co byli podnikatelé, právníci a takhlens. Měli velký firmy třeba jejich rodiče, takže tam to bylo ve směs u všech tak stejný. Takový ten únik. Měli jsme spoustu peněz a nevěděli jsme co*

s tím, tak jsme se začali věnovat tady tomuhle“. Drogy mu dávaly kamarády, pozornost, pocit uznání a sounáležitosti. Díky drogám byl někdo, cítil se potřebný a věděl, že něco umí opravdu dobře. Drogy užíval 17 let. Kvůli distribuci drog mu hrozí minimálně 5 let vězení, takže to pro něj v léčbě není vůbec jednoduché. Jeho budoucnost je nejasná. Před rokem mu zavraždili přítelkyni, se kterou měl dítě. Není zapsaný v rodném listě jako otec, takže tuto věc řeší soudně. Své dítě chce dostat zpět.

RF muž – 25 let. O drogách se dozvěděl ve svých 14 letech od spolužáka. Poprvé vyzkoušel mariuahanu ve svých čtrnácti letech, když přestoupil na školu do Uherského Brodu. Po rozchodu s tehdejší přítelkyní v jeho 20 letech okusil pervitin. Užívání drog se věnoval především s kamarády u něj doma. Drogy také prodával což mu přineslo značné množství peněz. Vícekrát se pokoušel o léčbu. Na drogách chtěl spáchat sebevraždu a způsobil si spoustu problémů. Nejhorší pro něj byla toxická psychóza, kdy měl paranoidní představy, nezapnul si třeba televizi, trávil spoustu času u okna, myslel, že ho někdo sleduje apod. Největší oporou a pomocnou rukou mu byla matka. Drogy mu daly spoustu zážitků, kreativitu a výřečnost. V současnosti říká: *„Jakože teď jsi myslím, že jsem v tom takový uvědomělý. Díky tomu, že tady jsem po druhé nebo po třetí. Jakože už si uvědomuji ty rizika. Jakože nemůžu už nic podcenit, protože ta abstinence venku pak souvisí všechno se vším. Nemůžu prostě dodržovat všechno a stýkat se s někým kdo kouří trávu“.* Jde vidět, že se chce změnit a jeho postoj k léčbě je zodpovědný. Odtud chce pokračovat léčbou v terapeutické komunitě.

4.6 Metoda sběru dat a metoda analýzy dat

Pro sběr dat byla použita metoda polostrukturovaného hloubkového rozhovoru, která je jednou z nejčteněji užívaných metod v kvalitativním výzkumu. Po realizaci rozhovorů došlo k jejich přepisu a zpracování do textové podoby, následně k analýze formou techniky otevřeného kódování, jejímž závěrem bylo sestavení seznamu kódů a jejich kategorizace, která je interpretována v tabulkách spolu s popisem kategorií.

Tabulka 4 Jak se to celé seběhlo?

KATEGORIE	KÓD	DATOVÝ ÚRYVEK
Jak se to celé seběhlo?	Seznámení s drogou	„tak to bylo dost brzo první kontakt“
	Seznámení s rizikovou drogou	„tvrdý pervitin, tak to bylo později“
	Pravidelnější přísun – partnerka	„rozchod s přítelkyní, kterou jsem miloval, tak potom jsem začal brát pravidelněji“
	Počáteční experimenty	„pak jsme začali zkoušet nějaké houby a tady takovéhle věci, LSD a tak“
	Pravidelnější přísun	„vlastně už to bylo to, že to byla běžná věc“
	Užívání psychoaktivních látek v partě	„no, ale užíval jsem, jakože dál s kamarády“
	Beru sám	„prostě bral jsem i sám“
	Drogy v práci	„po práci nebo už během práce, jestli si dám“
	Přechod na silnější drogu	„a vyměnil jsem tu trávu za ten alkohol“
	Délka závislosti	„já jsem strávil v drogovém businessu 17 let“
	ZŠ	„na základní škole někdy v 8. třídě“
	Vliv vrstevníků	„a brácha, jo já něco mám, tak jsem tak pokračoval, jakože dál“
	Alkohol	„pár piv“
	Droga jako priorita	„má prostě prioritu jenom tu drogu“
	Party	„hodně o party a o tady tyhlencty věci“
	Životní styl	„odvíjí od mého životního stylu jakoby pobuřování systému“
Obchod s drogou	„já jsem byl dealer“	
Přítelkyně	„mi záleželo na tom, jak se ta holka cítí“	

Velký zvíře	„měl jsem za sebou takové lidi“
Manipulace s lidmi	„jak s lidmi manipulovat“
Lži	„takže jsem jako dost začal lhát“
Drogy všude kolem nás	„neexistuje místo, kde by ty drogy nebyly jako hospody, bary, diskotéky, akce“
Herna je doupě	„je tady spousta heren“
Můj byt je doupě	„furt jsme se scházeli u mě“
Bez hranic	„já jsem neměl nikdy brzdu“
Vlastní volba	„no, ale je to na každém, jestli si to dá“
Strach	„začali se mě bát i lidi kolem“
Spánek	„já jsem potom třeba 3 dny v kuse spal“
Konflikt	„konflikty“
Rozum	„rozumný člověk s tím sekne“
Proti drogám	„do smrti budete prostě proti drogám“
Drogám ano	„budete k tomu tíhnout“
Vinna státu	„je to hodně chyba státu“
Potrat	„abych měl na smrt svého dítěte“
Gamblerství	„hraju automaty“

Jak se to celé seběhlo? - v této kategorii je vylíčeno kdy, od koho nebo jakým způsobem se poprvé respondenti dozvěděli o drogách či se setkali s drogou. Jsou zde popsány první zkušenosti s aplikací drogy a také vznik i průběh drogové závislosti jedinců.

Všichni respondenti se až na jednoho do kontaktu s drogou dostali již na základní škole. Respondent C uvedl, že se do kontaktu s drogou dostal až na střední škole po ukončení 2. ročníku o prázdninách. Zpravidla to byla marihuana, pouze respondent C uvedl pervitin. Co se týká užívání pervitinu tak polovina respondentů jej začala užívat na střední škole a druhá polovina v zaměstnání. Jeden z respondentů dokonce uvedl, že pervitin poprvé vy-

zkoušel na základní škole v 9. třídě. Skoro u všech respondentů je viditelný přechod z lehké drogy na tvrdou. Počátky se točily okolo marihuany, z níž se přešlo na pervitin. Někteří uvádí, že mezitím dost experimentovali například s lysohlávkami, LSD atd. Hajný (2001) ve své knize uvádí, že marihuana je první nejčastěji užívanou nelegální drogou což se nám z hlediska výpovědí potvrdilo. Výzkumná studie vypovídají o tom, že děti začínají s experimentováním okolo dvanáctého a třináctého roku, což se nám nepotvrdilo. Potvrdilo se to pouze u respondenta B, ostatní vyzkoušeli drogu mezi čtrnáctým až patnáctým rokem s výjimkou respondenta C (Hajný, 2001).

Na začátku všichni brali drogy s kamarády, až posléze si drogu dávali sami. Z výpovědí respondentů lze vyčíst velký vliv vrstevnické skupiny ať už na vznik nebo rozvoj drogové závislosti. Všichni respondenti uvedli, že se k drogám dostali prostřednictvím vrstevníků, ať už to byli kamarádi, pracovní kolektiv či přítelkyně. Tři respondenti uvedli, že po rozchodu s přítelkyní začali drogy brát pravidelněji. Respondent A uvedl: *„Rozchod s přítelkyní, kterou jsem miloval, tak potom jsem začal brát pravidelněji, ten pervitin jako“*.

Čtyři respondenti se dokonce věnovali distribuci a výrobě drog. Tři z nich prodeji marihuany, kdy jeden z nich po 12 letech pěstování přešel na výrobu pervitinu, a jehož celková doba v drogovém businessu je 17 let. Čtvrtý prodával pervitin v centru Brna, kde si budoval určitou pověst a jméno. Distribuci se věnoval 11 let. Prodej nebo výroba pervitinu jim vynášela natolik, že nemuseli chodit do práce.

Užívání drog bylo hodně spojováno s životním stylem, alkoholem, chozením na party, gamblerstvím a vlivem party. Drogy jsou z výpovědí údajně všude kolem nás – v rodinách našich známých a kamarádů, v práci, na vysokých pracovních pozicích apod.

Tabulka 5 Proč to všechno začalo?

Proč to všechno začalo?	Příčina experimentu	„jako mělo na to více faktorů“
	Příčina experimentu – vrstevníci	„byla to parta starších lidí, se kterými jsme se stýkali“, „takže mě k tomu navedla jako by ona“
	Příčina experimentu – začlenění	„abych zapadl do party“
	Příčina experimentu –	„mě to od malička nějakým způsobem zajímalo“

	zvědavost	
	Příčina experimentu – rodič	„můj otec, když mně bylo tak těch 8 až 12, tak bral sám drogy“
	Příčina experimentu – rodinné vztahy	„ale potom jsem přišel na to, že problém byl asi ve vztazích s rodinou“
	Příčina experimentu – peníze	„Měli jsme spoustu peněz a nevěděli jsme co s tím, tak jsme se začali věnovat tady tomuhle“
	Nešťastný ze života	„jsem byl nešťastný jakýmsi způsobem ze života“
	Pocit samoty	„jo, na všechno budu zase sám a nechtěl jsem přestat“, „v tu chvíli, kdy jsem začal brát drogy, tak jsem sám nebyl. Jo.“

Proč to všechno začalo? – tato kategorie líčí, co vedlo jedince k aplikaci drogy. U všech respondentů měli vliv na braní drog vrstevníci, ať už kamarádi, pracovní kolektiv či přítelkyně. V jednom případě informant uvedl, že dal svojí přítelkyni ultimátum. Pokud nepřestane brát drogy tak on začne. Myslel si, že jí tímto zastaví, ale nezastavil.

Další příčinou byla touha začlenit se do party nebo získat kamarády. Toto uvedla polovina respondentů. Uváděli, že chtěli získat kamarády, začlenit se do pracovního kolektivu, zaujmout, oslovit či nebýt jediný kdo v partě nebere. Touha začlenit se je přímo spjatá s vrstevníky. Potvrdilo se, že vliv vrstevnických skupin na jedince je obrovský, tak jak je to uvedeno v knize O rodičích, dětech a drogách (Hajný, 2001).

U všech, až na respondenta F, na tom z části měla „zásluhu“ zvědavost a touha vyzkoušet něco nového, co ještě neměli. Říkali, že to vždycky chtěli vyzkoušet nebo se k tomu dostali z ničeho nic, a tak to prostě zkusili. Nejzajímavější formou zvědavosti byla motivace respondenta B, který uvedl: „protože můj vlastně hlavní důvod, proč jsem do toho vletěl, bylo to, zjistit, jak je to lehké do toho spadnout a zjistit, jak je to těžké s toho vylézt“. Hahdalíčková (2014) ve své knize uvádí, že zvědavost, jak bude droga působit, je jedním z důvodů mladé generace k užívání drog, což se výzkumem potvrdilo.

Respondent A byl ovlivněn tím, že když byl malý, tak to viděl u svého otce. Důvodem u respondenta E byly zanedbané rodinné vztahy, kdy se rodiče snažili vynahrazovat nedosta-

tek pozornosti a péče penězi. Podle Krause a Hroncové (2010) sehrává roli při vzniku drogové závislosti špatný vzor rodičů a také špatné vztahy v rodině, nedostatek citových vazeb a citová deprivace, což dle tvrzení respondentů odpovídá.

Mít spoustu peněz např. díky movitým rodičům, anevdět co s nimi je jedním z možných faktorů vzniku drogové závislosti. Pokud je člověk nešťastný ze života, tak může hledat spásu v drogách. Pocit samoty může být taky spouštěčem. Člověk nechce být sám, a tak se chytí party nebo kamarádů, kteří berou drogy, aby kolem sebe měl společnost. Zbylé faktory uvedl vždy pouze jeden z respondentů. Tyto faktory jsou podloženy literaturou.

Tabulka 6 Drogy nás baví

Drogy nás baví	Blažený stav	„ty začátky byly supr“
	Drogy nás baví	„prostě bavilo mě to, bavilo nás to“
	Spousta kamarádů	„jo spousta kamarádů kolem“
	Únik	„no a únik z reality“
	Kreativní	„furt jsem něco vymýšlel, různé básničky, rýmováčky“
	Lepší jak sex	„to už bylo lepší jak sex pro mě“
	Aktivní	„dává to energii“
	Pocit uznání	„pocit toho, že jsem někdo“
	Jsem potřebný	„jako v uvozovkách potřebovali“
	Spousta peněz	„takovej druhej příjem“
	Šestý smysl	„dokážu hodně přesně určit, jaký člověk je“
	Pocit sounáležitosti	„pocitu, že prostě někam patřím“
	Droga jako pomoc	„ale spíš jsem v tom hledal určitou pomoc“
Štěstí	„moje nejlepší léta“	

Drogy nás baví – popis toho, co všechno pozitivního drogy respondentům přinesly. Všichni respondenti uvedli, že je pod vlivem drog zábava a člověk získá nebo má v souvislosti s užíváním drog spoustu kamarádů. Respondenti uváděli: „*Mělo to jakýsi svůj*

smysl, prostě bavilo mě to, bavilo nás to všechny. Nikdo to nevěděl, byla to zábava, euforie a všechno“, „Já jsem teda začal dělat opičky úplně, začal jsem skákat po bytě, začal jsem si ze všeho dělat srandu takhle“, „ měl jsem si s kým podívat, měl jsem prostě známé. Z ničeho nic jsem měl spoustu kamarádů“.

Více jak polovina respondentů uvedla jako žádoucí přínos únik z reality, který droga poskytuje a rozvoj kreativity. Droga dokáže zvýraznit určité rysy osobnosti. Jeden z informantů uvedl dokonce, že vymýšlel neustále různé básničky, rýmovačky a další věci a například si postavil armádu tanků z obalů od Kinder vajíček. Dokázal vytvořit 15 různých myšlenek najednou, ale už s nimi neuměl pracovat.

Objevují se zde detailní popisy blažených stavů, které drogy přináší. Například kolik droga poskytuje člověku energie, a tak není vůbec unavený, ale naopak více aktivní, než v běžném stavu. Zazněl dokonce i názor, že droga je lepší než sex. Toto uvedla polovina respondentů. Respondent A uvedl: *„Prostě ten stav, takový jako, já jsem měl pocit, že se úplně vznáším“; „tak určitě ten pocit z té drogy. To se ani nedá popsat, prostě, to je něco třeba to už bylo lepší jak sex pro mě si dat tu čáru jo. Já jsem nepotřeboval, sex stačilo si dat čáru, a to už všechno bylo míň, jako míň prožitkové. Takže ty začátky byly prostě euforické stavy, prostě člověk měl pocit, že se nadnáší, vůbec starosti a všechno šlo bokem, vůbec úplně jo, spousta kamarádů kolem“.*

Některým se prostřednictvím drog dostávalo pocitu sounáležitosti a toho, že někam patří. Dokonce jeden z respondentů cítil pocit uznání a věděl, že je potřebný, jelikož se dostal na špici ve výrobě drog. S tím souvisí značné množství finančních prostředků, které si někteří respondenti vydělali prostřednictvím výroby nebo prodeje drog.

Drogy přinášeli respondentům pocit štěstí, spoustu zážitků, které údajně člověk normálně neprožije. Jeden participant uvedl, že mu drogy daly šestý smysl na lidi a hrozící nebezpečí spolu s pomocí, kterou v nich našel.

Drogy uspokojují dle respondentů motivy interpersonální, fyzické, sensorické, emocionální, sociální, intelektuální, kreativně estetické a specifické, což odpovídá informacím uvedeným v publikaci Závislost známá neznámá. U našich respondentů nebyly uspokojovány motivy politické, filozofické a spirituálně mystické (Heller a Pecinová, 1996).

Tabulka 7 Nežádoucí změna

Nežádoucí	Drogu neovládněš	„jenomže pak to přeteče v to, že už neovládáte tu
------------------	------------------	---

změna		drogu vy, ale ona ovládá vás“
	Úpadek osobnosti	„pak přichází úpadek osobnosti“
	Bezcitný	„city jsem neměl žádné“
	Droga mění osobnost	„úplně hodně se změnila“
	Nezodpovědnost	„člověk neuvažuje racionálně“
	Nesoustředěnost	„jsem byl nesoustředěný“
	Roztěkaný	„roztěkaný“
	Agresivní	„a byl jsem aj takový, jak kdyby agresivní“
	Herecký výkon	„já jsem herec každopádně“
	Nervozita	„je 100 000x větší“
	Cizí utrpení mě těší	„ukájel v té bolesti druhých“

Nežádoucí změna – charakterizuje co všechno se s člověkem na drogách děje. Jak to dokáže jednotlivce změnit a ovlivnit. Ukazuje nám, že se z lidí, které jsme znali, stává někdo jiný a odkrývá negativní dopady na osobnost člověka.

Víc jak polovina uživatelů uvedla, že drogy dokáží osobnost člověka změnit, a to negativním směrem. Po určitém čase také dochází k úpadku osobnosti. Člověk na drogách je podle respondentů bezcitný. Nemá city, chová se jako zvíře k lidem kolem sebe a nezajímá se o nic jiného než sám o sebe. Respondent E říká: „*A na drogách prostě člověk nemá city. Protože. Prostě nemá. Tak to prostě je, že to člověka dost otupuje. Jako, že vlastně nepřemýšlíte nebo člověk nepřemýšlí nad tady těma věcmi. Jestli má nějaké emoce, pocity, jestli se v něm něco odehrává nebo takhlens*“. Respondent B uvádí: „*Ta jedna je pohodář, kamarád nápomocný člověk. Ta druhá je asociál, agresivní, uřvaný prostě pruderní. Já jsem byl schopný ze vteřiny na vteřinu přepnout a obrátit úplně o 180 stupňů, že se směju, směju, směju a zničehonic mi přepne*“.

S výpovědí respondentů o tom, že neměli city, spojujeme výpověď respondenta D, kterému dělalo dobře utrpení druhých lidí. V rozhovoru se o tomto několikrát zmínil, říkal, že se v tom vyžíval, užíval si to, bavilo ho to, bylo to pro něj příjemné a „hladilo jej to u srdce“. Tuto skutečnost úzce spojujeme s tím, že respondent byl bezcitný.

Polovina respondentů uvedla, že drogu nelze ovládnout, postupně začíná ovládat ona vás, činíte špatná rozhodnutí a postupně si budujete závislost.

Respondenti vypověděli, že díky drogám začali být nezodpovědní, nesoustředění, roztěkaní, agresivní a nervózní. Tato zjištění se ztotožňují s tvrzením Mahdalíčkové (2014), kdy uvádí, že závislost má dopad na citový vývoj a vytváření vlastní osobnosti. Konkrétněji konstatuje, že dochází k rozpadu osobnosti a intelektu, nárůstu lhostejnosti k okolí, pasivitě, roztěkanosti, nedostatku vnitřní pohody, zvyšování vnitřního napětí, proměnlivosti a ztrátě smyslu pro vyváženost mezi povinnostmi a zábavou..

Člověk na drogách dokáže být údajně herec a zahrát to nejlepší divadlo pro publikum. Respondent D řekl: *„Já jsem herec každopádně. Umím velice dobře zahrát, když chci. Ale tady ti ukazuji spíš, jenom jaký jsem, že umím zahrát a dělám to, jenom aby sis z toho vzala co nejvíc. Tady z toho jaký umějí být feťáci“*.

Tabulka 8 Chci to napravit!

Chci to napravit!	Vzor nápravy	„naštěstí toho nechal a dneska je prostě v pohodě“
	Sebeuvědomění	„když vím, že nebudu ty drogy dál užívat tak už nemůžu nic víc ztratit. Můžu jenom získat“
	Sebenáprava	„se to tady snažím napravit“
	Toxikorehabilitační oddělení	„já jsem to potřeboval, takový režim, co je tady a všechno, co je kolem“
	Úspěšná léčba	„samozřejmě to chci dokončit“
	Drogou ponaučený	„mně to možná ještě pomůže“
	Boj s léčbou	„to byl největší boj, ten první měsíc“
	Abstinence	„musel jsem to vydržet“
	Pomoc od rodičů	„vyhledal pomoc mámy“
	Rodina jako motivace	„já jsem potom rok a půl nebral“
Relaps	„před měsícem měl relaps“	

	Navazování pozitivních vztahů	„hlavně se chci naučit navazovat normální vztahy, né takové ty feťácké“.
	Šťěstí v léčbě	„jak jsem teď šťastný, tak jsem nebyl za poslední dva tři roky“

Chci to napravit! – Všichni respondenti se nacházejí na toxikorehabilitačním oddělení, což je jeden z velkých kroků k nápravě. Boj se závislostí je pro ně velmi těžký, ale věří, že když tohle zvládnou, tak budou mít za sebou to nejhorší. Vědí, že musí být silní, aby dokázali to, co chtějí.

Všichni respondenti přichází k určitému sebeuvědomění, si uvědomují, co jim drogy vzali, jak jsou drogy špatné, co na drogách dělali, koho tím dále ovlivnili a jak důležité je říci: „Ano, jsem závislý“. Uvědomují si, že když drogy brát nebudou, tak tím mohou jenom získat. Důležité je podle respondentů zaregistrovat zavčas, že je potřeba se závislostí něco dělat a chtít přestat. Jedinec musí být přesvědčený o tom, že léčbu má v úmyslu dokončit a chce abstinovat. Snaha o nápravu a léčení je stěžejní.

Respondent A má za vzor svého otce, který byl drogově závislý, a dnes už pracuje v Brně na dobré pozici a drogy nebere.

Někteří jsou v léčbě opravdu šťastní a těší je každý malý krůček kupředu a velice si váží každé drobnosti. Vědí, že jejich budoucnost nebude vůbec jednoduchá a budou muset být silní. Jsou si vědomi toho, že léčbě budou muset spoustu věcí podřídit a nic nepodcenit. Jelikož si prošli peklem a už znají pro a proti tak chtějí abstinovat. Skoro všichni respondenti jistým způsobem uvedli, že jim závislost přinesla ponaučení. Dva respondenti chtějí pokračovat léčbou v komunitě, protože cítí, že jsou ještě slabí. Vědí, že komunita bude správné řešení. Chtějí získat zpátky vztahy s rodinou, najít si práci, přítelkyni, mít vlastní rodinu či ji dát opět dohromady, splatit dluhy, našetřit na bydlení a navazovat pozitivní vztahy. Cílem jednoho z respondentů je získat své dítě zpět z pěstounské péče a být s ním.

Tabulka 9 Trest

Trest	Ztráta povolání	„nemám práci“
	Ztráta kamarádů	„nemám kamarády“
	Ztráta času	„vzalo mě to spoustu času“
	Blázinec	„skončil jsem v blázinci“
	Záhuba	„mě to dovedlo do takové záhuby“
	Toxická psychóza	„jsem měl toxické psychózy“
	Ztratíš vše	„drogy mi vzaly úplně všechno“
	Rozpad rodiny	„nemám rodinu“
	Rozpad vztahů	„ničí to vztahy“
	Ztráta peněz	„bere vám to peníze“
	Ztráta možností	„možností“
	Následky	„jsem byl už úplně mimo“
	Negativní zkušenost	„protože to bylo fakt hnus prostě“
	Ztráta bydlení	„já nemám bydlení“
	Trestná činnost	„teď mi hrozí jako třeba 6 let kriminálu“
	Půjčky a dluhy	„ty půjčky byly vyložené na drogy“
	Veřejně prospěšné práce	„300 hodin veřejnospěšných prací“
	Zákaz užívat psychotropní látky	„no a vlastně pak mě soud nařídil ochrannou léčbu“
	Úzkosti a deprese	„upadat do takové deprese, úzkosti“
	Problémy	„problémy, ti padají furt na hlavu“
Chlad	„chlad“	
Bolest	„bolest“	

Sebenenávist	„přestanete mít rád sám sebe“
Destrukce vlastní osoby	„ničilo to mě“
Slzy	„brečím“
Chutě	„furt tady ťukám, že? To jsou ty chutě, víš“,
Nelehká budoucnost	„budoucnost nebude vůbec jednoduchá“
Zničil jsem životy druhých	„ale uvědomuju si, že jsem takhle zničil osobnosti i jiným lidem“,
Smrt	„málem jsem umřel“
Kdybych nebral	„mohl jsem si udělat vysokou školu“
Vrána k vráně sedá	„ale to je taky špatně, že třeba se bavím s ním, a že mám, jakože blíže k němu“,
Nedůvěra	„možná nikomu nedokážu už věřit“
Nedoporučuji	„určitě to nikomu nedoporučuji zkoušet vůbec žádné drogy“

Trest – Výčet všeho negativního, co drogy přinášejí neboli dopady drogové závislosti. Díky drogám lze ztratit povolání, kamarády, spoustu času, rodinu, peníze, možnosti a bydlení. Respondenti uváděli, že je závislost přivedla do dluhů kvůli půjčkám na pro ně tehdy prioritní drogu. Droga respondentům přinesla chlad, bolest, toxické psychózy, chutě, problémy, radost z utrpení druhých, slzy, rozpad vztahů a zničila jejich osobnost. Drogová závislost je propojena s krádežemi, násilím, trestnou činností a jejími následky všeobecně a vede k negativním zkušenostem. Jeden z respondentů dokonce uvedl, že kvůli prodeji drog zničil životy druhých. V závěru už člověk nemá rád ani sám sebe a nedokáže se sebou žít či se na sebe podívat do zrcadla. Vše kulminuje v situaci, kdy člověk pozná, že ztratil vše a drogy vnímá jako zlo, jako něco, co nemá smysl a škodí to. Ve finále se jedinci otočí do minulosti a uvědomí si, co všechno by mohli mít, kdyby drogy nebrali.

Víc jak polovina respondentů uváděla nejčastěji, že ztratili rodinu a peníze. Na drogách došli ke spoustě negativním zkušenostem, jako je trestná činnost, násilí, krádeže, výroba či

obchod s drogou. Již vědí, že braní drog má své závažné následky. Drogy je téměř přivedly do záhuby a v budoucnosti je čeká velmi trnitá cesta..

Polovina respondentů nejčastěji konstatovala, že jako negativní dopady drogové závislosti vidí rozpad vztahů a strach, který na drogách měli. Dále je přivedly k sebenávisti a všichni litují svých životních příběhů.

Zbylé výše uvedené negativní dopady uváděli respondenti již méně hojně, ale všichni potvrdili, že na drogách člověk ztratí vše. Respondenti sdělili: *„člověk na tom všechno ztratí, je jedno jestli je milionář nebo jestli je zadlužený, tak na tom ztratí úplně všechno“*, *„když to vezmu tady a teď co mně to přineslo, tak nic“*, *„A dneska už nevidím na drogách žádné pozitivum. Jenom ty negativa“*, *„Ale ty drogy mě tahaly někam a do něčeho, co jsem nechtěl. A vzalo mi to hodně. Málo dalo a hodně vzalo. Těch věcí, co se stalo, který chceš vrátit, ale už to nikdy prostě se nevrátí. Jsem takovej zaskleněnej co?“*, *„Takže ty drogy vlastně defakto mi nic dobrýho nepřinesly. Jedině problémy“*.

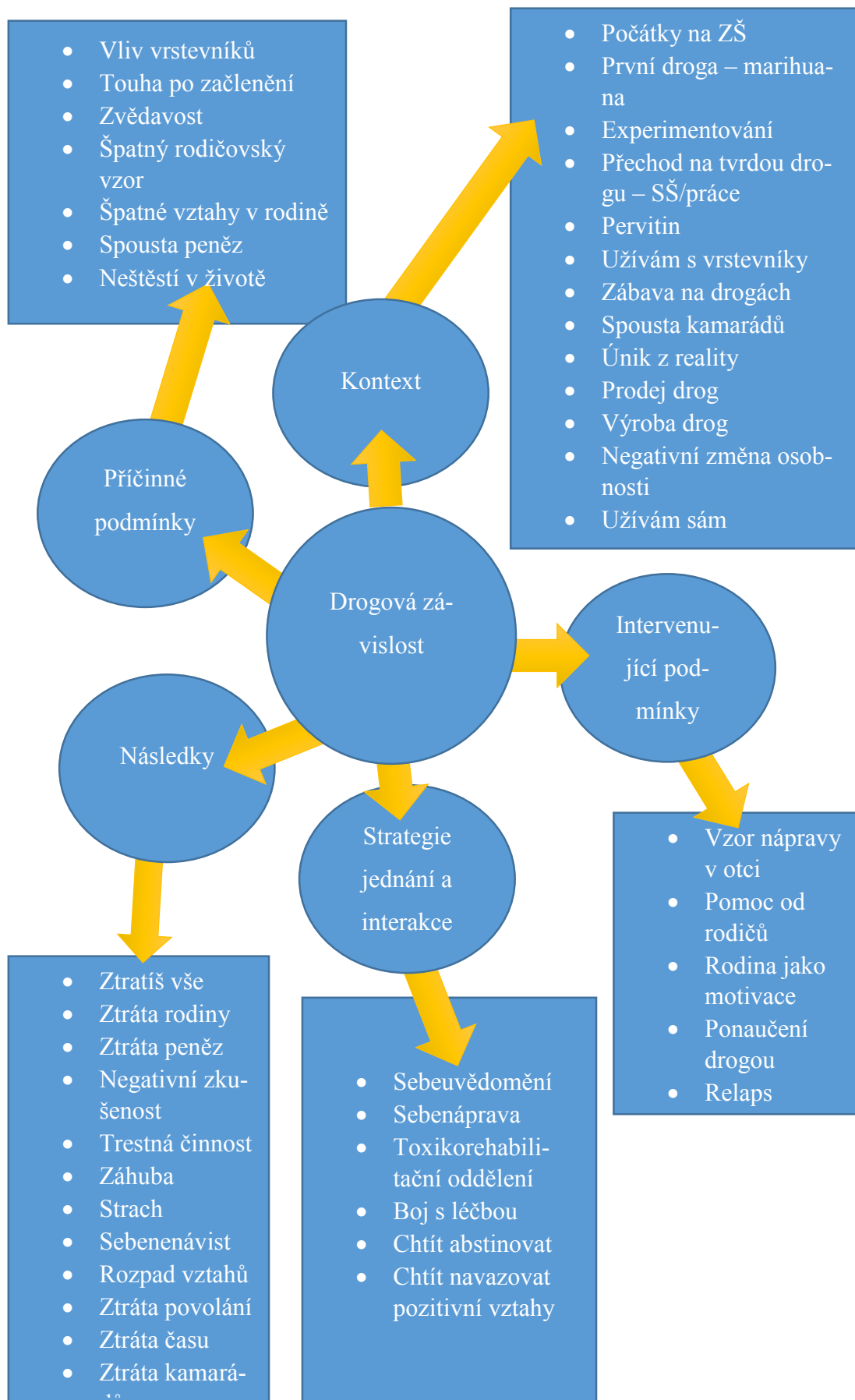
Na internetových stránkách s názvem Drogy (drogy1.webnode.cz) jsou popsány negativní důsledky drogové závislosti. Drogy mohou člověku ublížit jak po psychické, biologické tak i sociální stránce, což se z výpovědí respondentů potvrdilo. Naším respondentům droga ublížila z hlediska četnosti jejich výpovědí nejvíce v sociální sféře, následně uváděli psychické následky, ale o biologických následcích nemluvili zcela vůbec.

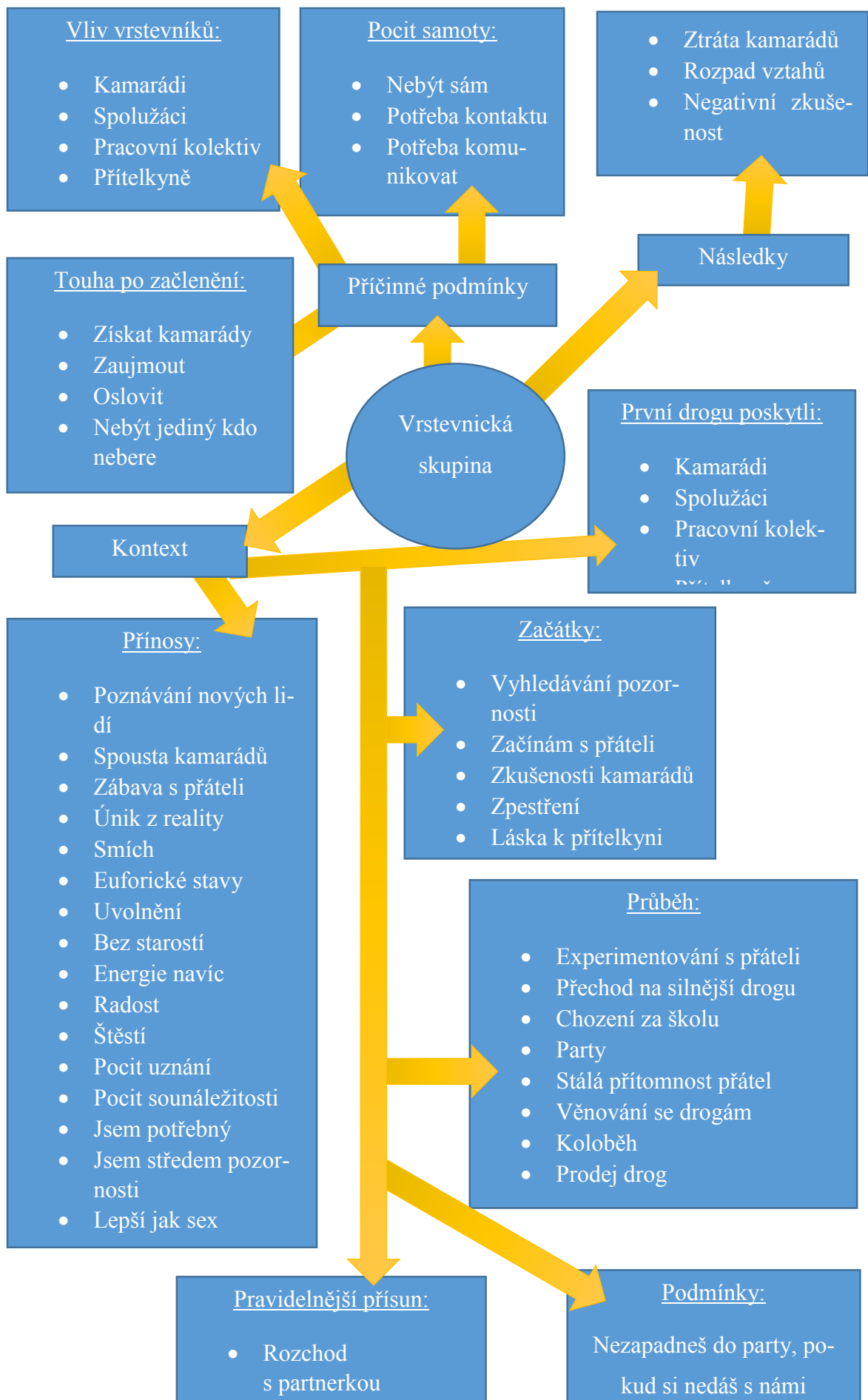
Jsou zde také uvedena celospolečenská negativa, kam spadá trestná činnost spojená s užíváním drog. Jelikož si užívání drog vyžaduje navyšování dávek pro dosažení požadovaného účinku a droga není laciná, je třeba mít dostatek peněz. Drogová závislost zapříčiňuje častou ztrátu povolání, což způsobí, že uživatelé dojdou peníze. Poté se jedinci uchylují k prostituci, krádežím a trestné činnosti všeobecně (drogy1.webnode.cz). Tato tvrzení se na základě poloviny našich respondentů potvrdila.

4.6.1 Paradigmatický model

Paradigmatický model vytváříme na základě axiálního kódování a používáme s cílem vytvořit spojení mezi kategoriemi a subkategoriemi. Funguje pro nás jako pomůcka při třídění dat, nikoli jako závazný model výkladu zkoumaných jevů (Strauss a Corbinová, 1999; Švaříček a Šedřová, 2007). Vytvořili jsme základní paradigmatický model, který rozpracovává jev drogové závislosti, a poté jsme se v druhém modelu pro větší rozvinutí a lepší přehlednost detailněji zaměřili na souvislost drogové závislosti s vrstevnickou skupinou.

Na závěr jsme krátce paradigmatický model shrnuli v několika větách pro vytvoření celkového obrazu o souvislostech.

Příčinné podmínky – ve výzkumu vyšlo najevo, že podněty, které vedou ke vzniku drogové závislosti, jsou vlivy vrstevnické skupiny, touha po začlenění, zvědavost, špatný rodičovský vzor, špatné vztahy v rodině, větší množství finančních prostředků, neštěstí v životě či pocit samoty.

Jev – zabýváme se drogovou závislostí.

Kontext – s drogovou závislostí souvisí řada skutečností. Řadíme sem informace o prvním kontaktu s drogou, prvních vyzkoušených drogách, pravidelnějším přísunu drog, počátečních experimentech, přechodu na silnější drogu, prvním kontaktu s rizikovou drogou, dobu závislosti. Dozvídáme se informace o průběhu drogové závislosti a s kým drogu respondenti užívali. Respondenti spojovali často s drogou alkohol, chození na party, spánek, životní styl, lhaní, rozdílné názory na drogy, konflikty, gamblerství a další, již méně často zmiňované, skutečnosti. Zmíněn byl i obchod s drogou, kterému se věnovala více jak polovina respondentů. Respondenti popisovali pozitiva, která k braní drog patří – opojné a blažené stavy, zábavu, štěstí, spoustu peněz, hromadu kamarádů, únik z reality, rozvoj kreativity, dar šestého smyslu, zvýšení energie, pocit uznání, sounáležitosti a potřebnosti. Dále sem spadají nežádoucí změny spojené s osobností respondentů. U respondentů docházelo k úpadku osobnosti, začali být bezcitní, nezodpovědní, nesoustředění, roztěkaní, agresivní a nervózní.

Intervenující podmínky – sem řadíme především pomoc od rodičů. Jednomu respondentovi se stal vzorem nápravy otec, pro druhého je zase rodina a návrat k ní velkou motivací pro léčbu závislosti. Respondenti také uváděli, že doufají v ponaučení na základě všech prožitých zkušeností, které jim ale droga spíše vzala, než dala.

Strategie jednání a interakce – respondenti došli k sebeuvědomění, a přicházejí na to, co jim drogy vzali, jejich negativní dopady, komu svou závislostí ublížili atd. Chtějí se napravit, navazovat normální vztahy a jsou rozhodnuti abstinovat. Velkým krokem je jejich pobyt v toxikorehabilitačním oddělení, které je provází na cestě v jejich léčbě.

Následky – drogová závislost sebou přináší také negativní důsledky jako ztrátu povolání, kamarádů, času, rodiny, peněz, možností a bydlení. Droga respondentům přinesla chlad, bolest, toxické psychózy, chutě, problémy, dluhy, negativní zkušenosti, radost z utrpení druhých, slzy, rozpad vztahů a zničila jejich osobu. Drogová závislost je svázaná s krádežemi, násilím, vězením a trestnou činností všeobecně. Dokážete zničit životy druhých lidí a závěrečné fázi nemáte rádi ani sami sebe a přijdete na to, že jste ztratili úplně všechno.

5 INTERPRETACE DAT A JEJICH SHRNUTÍ

Prostřednictvím otevřeného kódování z doslovně přepsaných textů nám vznikl seznam asi okolo 120 kódů. Kódy byly postupně zařazeny do vytvořených kategorií. Kategorie se samozřejmě navzájem v některých ohledech překrývají a nelze tudíž jednoznačně jednu oddělit od druhé. Pro zpřehlednění jsme jednotlivé kategorie popsali. Za pomoci axiálního kódování jsme poté vytvořili paradigmatický model. Nalézají se zde námi požadované odpovědi na jednotlivé výzkumné otázky.

Jaké primární podněty vedly ke vzniku drogové závislosti respondenta?

- ❖ **Příčina experimentu – vrstevníci** – Ze získaných výpovědí respondentů vyplývá, že u všech měl na vznik drogové závislosti vliv vrstevnických skupin.
- ❖ **Příčina experimentu – zvědavost** – Všichni kromě respondenta F uvedli, že je k aplikaci drogy vedla zvědavost.
- ❖ **Příčina experimentu – začlenění** – Polovina respondentů sdělila, že je k užívání drog vedla touha někam se začlenit.

Shrnutí: Všichni respondenti vypověděli, že u nich na vznik drogové závislosti měla vliv vrstevnická skupina ať už v podobě kamarádů, partnerek či pracovního kolektivu. čímž přímo souvisí touha respondentů po začlenění. Toto uvedla polovina respondentů s tím, že chtěli získat kamarády, zaujmout, oslovit, začlenit se do pracovního kolektivu či nebýt jediný kdo v partě drogy nebere. Hajný (2001) spolu s Hellerem a Pecinovskou (1996) ve svých knihách zmiňují, že vliv vrstevnických skupin na jedince v době dospívání je obrovský. Jedinec se v tomto období snaží získat kamarády, jejich zájem, přátelství a ocenění. Podotýkají, že jedinec snadno podléhá vlivu vrstevnických skupin a pod jejich vlivem sahá po návykových látkách. Dle literatury a respondentů se nám tato skutečnost potvrdila.

Všichni kromě respondenta F uvedli zvědavost jako další faktor vzniku závislosti. Vypovídali, že chtěli vyzkoušet něco nového, co ještě neměli nebo že je drogy vždycky nějakým způsobem zajímavé či přitahovaly. V publikaci „Víme o drogách všechno?“ je uvedena zvědavost, jako jeden z faktorů přitažlivosti drogy pro mladé generace (Mahdalíčková, 2014). Tento fakt se nám na základě výzkumu potvrdil.

Respondent A měl špatný rodičovský vzor ve svém otci. Když byl malý, tak na něm tento problém mohl pozorovat. Sám řekl: „*Viděl jsem to na svojem tatkově dřív, když jsem byl malý, já jsem z toho byl hodně špatný, a když máte v rodině něco takového tak máte dvě možnosti, buď to úplně do smrti, budete prostě proti drogám, anebo naopak budete k tomu tíhnout no a já jsem k tomu tíhnul*“. Respondent E uvedl spřízněný důvod, a to špatné vztahy v rodině, kdy mu rodiče nevěnovali dostatek času, pozornosti a péče. Kraus a Hroncová (2010) uvádí špatný vzor rodičů, problematické vztahy v rodině, nedostatek citových vazeb a citovou deprivaci jako jeden z možných faktorů vzniku drogové závislosti, což je souhlasné s výpověďmi respondentů A i E.

Rodiče, kteří nemají čas na svoje děti, se jim mnohdy tohle snaží vynahrazovat penězi, což uvedl respondent E. Pokud máte jako dítě tolik peněz, tak nemusíte vědět co s nimi, a tudíž se začnete věnovat například drogám. Toto je úzce propojeno se zanedbanými rodinnými vztahy. V knize „Sociální patologie“ je velké množství finančních prostředků uvedeno jako jeden z rizikových faktorů, který může vést k užívání drog (Kraus a Hroncová, 2010). Tento faktor je souhlasný s výpovědí respondenta E. Respondenta D vedlo k užívání drog také to, že byl nešťastný ze života. Pocit samoty zase k drogám přivedl respondenta B, ovšem sám tuto skutečnost přímo neuváděl, ale bylo to z rozhovoru víc než jasné.

Respondenti v rozhovorech sami uvádějí tyto spouštěče jejich závislosti a jsou si jich vědomi. Respondent A uvádí: „*jako mělo na to více faktorů vliv, že jsem to vůbec zkusil a že jsem si to dal*“. Respondenti již vědí, na čem ztroskotali a vědí, čeho se mají vyvarovat, pokud chtějí úspěšně abstinovat. Respondent F řekl: „*Nemůžu prostě dodržovat všechno a stýkat se s někým kdo kouří trávu*“.

Výzkumem jsme došli k zjištění, že největší vliv na respondenty při vzniku drogové závislosti měli vrstevníci a až poté samotná zvědavost respondentů. Ovšem u všech respondentů se objevuje více než jedna příčina vzniku závislosti. Výsledky výzkumu jsou tudíž totožné s tvrzením Hajného (2001), který říká, že užívání drog nemá pouze jediný podnět vedoucí ke vzniku drogové závislosti, který je platný pro všechny.

Jaký byl průběh procesu vlivu vrstevnické skupiny na vznik nebo rozvoj drogové závislosti respondenta?

- ❖ **Seznámení s drogou** – Z uvedených úryvků vyplývá, že se všichni respondenti až na jednoho dostali do prvního kontaktu s drogou na základní škole. Respondent C

se dostal do kontaktu s drogou až na střední škole po ukončení 2. ročníku o prázdninách. Ve všech případech byla první drogou marihuana pouze u respondenta C pervitin.

- ❖ **Seznámení s rizikovou drogou** – Rizikovou drogou myslíme pervitin, který začala polovina respondentů užívat na střední škole a druhá polovina v zaměstnání. Respondent D se dokonce podle jeho výpovědi dostal do kontaktu s pervitinem již na základní škole, sám řekl: *„na základce dokonce, když jsem byl v 9 třídě, tak jsem dostal, my jsme si dělali srandu, že je to mouka, ale on to byl asi pervitin. No, ale já jsem myslel, že to je sranda a ona to sranda nebyla, dal jsem si opravdu trochu, tak jenom zrníčko a vím, že mě to cosi ve mně vyvolávalo“*.
- ❖ **Vliv vrstevníků** – ve všech případech se odpovědi shodují. Jedinci se dostali k drogám prostřednictvím vrstevníků a vypovídali takto: *„a to bylo taky znova v práci, abych zapadl do toho pracovního kolektivu“*, *„takže mě k tomu navedla jako by ona“*, *„ Já jsem měl strach z toho, co to bude dělat jaký stav, ale kluci mi říkali, že jestli si s nima nepůjdu zahulit, tak prostě nezapadnu“*, *„tak jsme začali s kamarádama jezdit na skateboardu, tak jsme začali hulit“*.
- ❖ **Obchod s drogou** – respondent B, D, E a F se věnovali distribuci drog s tím, že respondenti E i D dokonce drogy vyráběli. Celková doba působení respondenta E v drogovém businessu byla 17 let. Podobně je na tom respondent D, který se prodeji drog věnoval téměř 11 let.

Shrnutí: Ze získaných dat vyplývá, že první kontakt s drogou proběhl u všech respondentů již na základní škole. Vždy byla první aplikovanou drogou marihuana. Výjimku můžeme pozorovat u respondenta C, který uvedl první aplikování drogy na střední škole s tím, že jeho první zkušenost proběhla s pervitinem a nikoli s marihuanou jako u ostatních. U všech respondentů můžeme pozorovat přechod z měkké drogy na tvrdou. Pouze u respondenta C tomu tak není, jelikož začal přímo s užíváním tvrdých drog. První užití drog vždy respondentům zprostředkoval vrstevník, ať už přítelkyně, kamarádi či pracovní kolektiv. Všichni na počátku vyzkoušeli a užívali psychoaktivní látku ve společnosti a až posléze ji dávali sami. Víc jak polovina respondentů se dokonce věnovala prodeji a výrobě drog.

Hajný (2001) ve své knize uvádí, že marihuana je první nejčastěji užívanou nelegální drogou s tímto názorem se ztotožňuje i kolektiv autorů sdružení SANANIM (2007) a zpravidla jako první zprostředkovává drogu jedinci známý, přítel, spolužák či partner, což se nám

z hlediska výpovědí potvrdilo. Matoušek a Matoušková (2011) ve své knize zmiňují, že s užíváním drog je propojena činnost vedoucí k nedovolenému obchodování s drogami, jejich výrobě či držení.

Z výzkumu je patrné, že vliv vrstevníků je při vzniku i v průběhu závislosti respondenta obrovský. Vyplývá to z prvních zkušeností jedinců s drogou, u kterých je vždy přítomna vrstevnická skupina. V průběhu rozvoje drogové závislosti respondenti uvádějí, že aplikování drogy probíhalo ve společnosti vrstevníků, z čehož plyne, že bychom měli klást větší důraz na vliv vrstevníků v této oblasti a podrobněji se tímto zabývat a také předcházet vlivu těchto vrstevnických skupin ať už prostřednictvím preventivních programů a opatření ve školách nebo zvýšením informovanosti rodičů o této problematice spolu s nástinem návodu, jak postupovat v problematických situacích.

Ve výzkumu s názvem „Recent Findings on Peer Group Influences on Adolescent Substance Use“ autoři dospěli k výsledkům které říkají, že vliv vrstevnických skupin ovlivňuje zahájení, průběh a trajektorii drogové závislosti jedince. Tento výsledek se nám na základě námi vyzkoumaných dat potvrdil (Simons-Morton a Farhat, 2010).

Jakým způsobem se změnila osobnost respondentů pod vlivem působení drog?

- ❖ **Droga mění osobnost** – Z uvedených kódů vyplývá, že víc jak polovina uživatelů tvrdí, že drogy dokáží osobnost člověka změnit, a to negativním směrem. Respondent B nám prezentoval příklad, kdy řekl: *„Ta jedna je pohodář, kamarád nápomocný člověk. Ta druhá je asociál, agresivní, uřvaný prostě pruděrní. Já jsem byl schopný ze vteřiny na vteřinu přepnout a obrátit úplně o 180 stupňů, že se směju, směju, směju a zničehonic mi přepne“*.
- ❖ **Úpadek osobnosti** – Taktéž víc jak polovina respondentů uvedla, že u nich po určitém čase začalo docházet k úpadku osobnosti.
- ❖ **Bezcitný** – Dále se participanti shodují v tom, že na drogách člověk nemá city. Respondent E řekl: *„A na drogách prostě člověk nemá city. Protože. Prostě nemá. Tak to prostě je, že to člověka dost otupuje. Jako, že vlastně nepřemýšlíte nebo člověk nepřemýšlí nad tady těma věcmi. Jestli má nějaké emoce, pocity, jestli se v něm něco odehrává nebo takhlens“*.

Shrnutí: Většina uživatelů hodnotila působení drogy na jejich osobnost negativně a existenci tohoto záporného vlivu působení drogy na jejich osobnost potvrdila spolu s potvrzením, že po uplynutí určitého času, kdy na ně droga působila, došlo k úpadku jejich osobností. Dále většina respondentů uvedla, že člověk na drogách nemá city, chová se jako zvíře k lidem okolo sebe a těm, kteří mu chtějí pomoci, nezajímá se o nic jiného než sám o sebe a jednomu z respondentů dokonce dělalo dobře utrpení druhých lidí.

Nesoustředěný, roztěkaný, nezodpovědný, agresivní a nervózní - tyto další změny na sobě respondenti pocíťovali, ale už ne v tak hojné míře. Spíše je jednotlivě uváděli nebo vyplynuli z jejich chování při průběhu rozhovoru.

Tyto tvrzení se shodují s fakty Mahdalíčkové (2014), kdy uvádí, že závislost má dopad na citový vývoj a vytváření vlastní osobnosti. Podrobněji líčí, že dochází k rozpadu osobnosti a intelektu, stupňování lhostejnosti k okolí, pasivitě, roztěkanosti, nedostatku vnitřní pohody, zvyšování vnitřního napětí, proměnlivosti a poklesu smyslu pro vyváženost mezi povinností a zábavou.

Drogu nelze ovládnout. Ze začátku si myslíte, že ji máte pod kontrolou, což se ale postupně změní v to, že drogu už neovládáte vy, ale ona ovládá vás, na čemž se shoduje polovina respondentů. Myslíme si a také a z hlediska literatury a námi sesbíraných dat od respondentů můžeme konstatovat, že ve chvíli kdy nás droga začne ovládat, dochází k zvýšenému riziku, které má dopad na utváření vlastní osobnosti.

Jaké přínosy měl vliv vrstevnické skupiny pro drogově závislé respondenty?

- ❖ **Drogy nás baví** – Ze získaných informací vyplývá, že všichni respondenti se na drogách dobře bavili. Byla to pro ně zábava, euforie, spousta zážitků, dělání si srandy z různých věcí a líbilo se jim to. Respondent D uváděl: „*víc mě bavilo všechno dělat kolem, prostě chodit ven. Já jsem si to užíval*“, „*Líbilo se mi to, bavilo mě to, už se v tom bažím asi*“.
- ❖ **Spousta kamarádů** – Spousta kamarádů kolem sebe. Toto všichni respondenti označili za pozitivum, které drogy přinášejí. Při užívání drog člověk získá a má spoustu nových kamarádů, ovšem zpravidla jsou to také uživatelé drog.
- ❖ **Únik** – víc jak polovině respondentů se líbil únik z reality, který jim droga nabízela a poskytovala. Respondenti sdělili: „*Já jsem vlastně potom v těch stavech nebo vlastně ty stavy mi dávaly něco, co mě nic nedávalo jo. Zapomněl jsem na pro-*

blémy, přestat myslet na starosti a užívat si toho opojení určitého“, „ No a únik z reality“, „pozitiva jsem viděl v tom, že když mě vyloženě bralo, žralo, vadilo tak jsem si dal a zapomněl jsem na to. V tom mi ty drogy jako pomáhaly“.

- ❖ **Kreativní** – respondenti A, B, D a F zmínili jako kladnou stránku rozvoj kreativity, který se projevoval různými způsoby.

Shrnutí: Přínosem pro všechny byla jednoznačně zábava, kterou jim droga poskytovala ať už ve formě různých zážitků, srandiček nebo samovolného smíchu, který přicházel na určité podněty. S tím se pojí spousta kamarádů, které respondenti získávali při braní drog a s čímž se také všichni svěřili. Ve všech případech tedy na drogách pro respondenty byla přínosem zábava a kamarádi. Poté to byl únik z reality a rozvoj kreativity, což uvedla víc jak polovina respondentů. Polovina respondentů uvedla, že jim byly přínosem blažené stavy a energie, kterou jim droga dávala. Názor, že droga je lepší jak sex, konstatovala také polovina. Dále respondenti v malé míře uváděli jako pozitivum pocit sounáležitosti, pocit uznání, pocit potřebnosti vlastní osoby okolím, kterého se jim dostávalo či značné množství peněz vydělaných prodejem či výrobou drog. Respondent D uvedl, že mu drogy daly šestý smysl na lidi a hrozící nebezpečí.

Drogy uspokojují dle respondentů motivy interpersonální, fyzické, sensorické, emocionální, sociální, intelektuální, kreativně estetické a specifické, což odpovídá údajům uvedeným v literatuře „Závislost známá neznámá“. Můžeme zdůraznit, že u našich respondentů se nepotvrdilo uspokojování motivů filozofických, politických a spirituálně mystických (Heller a Pecinová, 1996).

Výzkumem jsme došli k výsledku, že vliv vrstevnických skupin se spolupodílí s účinky drog na těchto přínosech, které respondenti uváděli. Vrstevníci jsou v tomto případě ti, kteří jako první jedince s pozitivními účinky psychoaktivní látky seznamují buďto vyprávěním z vlastních zkušeností anebo zprostředkováním užití drogy či následným podporováním v pokračování jejího užívání.

Jaké dopady měl vliv vrstevnické skupiny na drogově závislé respondenty?

- ❖ **Ztratíš vše** – Každý z respondentů uvedl, že mu drogy vzali všechno. Respondenti vypověděli: „*to nikam nevede*“, „*Je to docela hnusný stav, protože ve finále přijde úplně o všechno. Tím pádem, jde vidět, že pozitivní ty drogy moc nebudou*“.
- ❖ **Rozpad rodiny** – mezi nejčastěji vyjmenovávanými zápory se vyskytovala ztráta rodiny ať už té, do které se člověk narodí či té kterou založí. Útržky výpovědí respondentů zní takto: „*ničí to rodinu*“, „*nemám rodinu nebo jakoby rodinu mám, ale vztahy s nima jsou takové, že mě nikdo nechce vidět*“, „*Mě nejde o výživné, ale já ho chci vidět. Já jsem neviděl svého syna už půl roku. A je to kvůli drogám*“.
- ❖ **Ztráta peněz** – drogy vyžadují značnou částku peněz, kterou uživatel potřebuje k jejich obstarávání. Více jak polovina respondentů uvedla ztrátu peněz jako negativum.
- ❖ **Negativní zkušenost** – pro každého může mít negativní zkušenost jinou podobu ať už při prvním kontaktu s drogou či chováním lidí na drogách nebo obecně drogovou závislostí.

Shrnutí: Ze získaných dat a jejich interpretace vyplývá, že člověk na drogách ztratí úplně všechno. Toto tvrzení ve výpovědích respondentů zaznívalo vždy. Více jak polovina respondentů konstatovala, že ztratili rodinu a peníze. Drogy je dovedly to ke spoustě negativních zkušeností, vážných následků, složité budoucnosti a záhubě. Polovina respondentů vyjádřila, že jako negativní dopad drog vidí rozpad vztahů, strach a sebenávist, ke které je droga přivedla. Zbylé výpovědi byly uváděny již s menší četností. Mezi ně patří dále níže uvedené. Lze ztratit povolání, kamarády, spoustu času, možností či bydlení. Závislost dokáže přivést do dluhů. Droga přinese chlad, bolest, toxické psychózy, chutě, problémy, radost z utrpení druhých, slzy a dokáže člověka zničit. Drogová závislost je úzce propojena s krádežemi, násilím a trestnou činností všeobecně. Jeden s respondentů uvedl, že zničil životy druhých.

I přes to že ostatní uvedená negativa nezazněla v součtu tak často, předpokládáme, že je jenom respondenti nechtěli zcela zdlouhavě vyjmenovávat a tyto ostatní zápory, které sebou droga nese, vyjádřili již v na začátku zmíněném tvrzení, že na drogách člověk ztratí vše. Všechny tyto negativní dopady drogové závislosti se shodují spolu s uvedeným

výčtem těchto negativních důsledků drogové závislosti na internetových stránkách s názvem Drogy (drogy.1.webnode.cz).

Současná doba je komplikovaná a pro některé jedince může být velmi těžké si v některých situacích poradit. Vliv vrstevnických skupin je v době dospívání skutečně značný. Jedinec si v období dospívání s dospělými příliš nerozumí, mnohdy mezi ním a dospělými dochází k častým konfliktům ať už kvůli domácím pracem, škole či jiným věcem. V případě, že se rodina jedinci dostatečně nevěnuje nebo se v ní cítí špatně a vztahy jsou napnuté, může hledat pomoc jinde. Jedinec hledá porozumění, souznění, pochopení, přátelství a právě to nachází u svých vrstevníků. Vrstevnická skupina otvírá jedinci bránu do světa experimentování a úniku před realitou. Jedinec se v této skupině cítí příjemně a tak podléhá jejím vlivům, které se spolupodílí zároveň s účinky drog jak na pozitivních, tak negativních následcích.

6 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Drogová závislost je celospolečenským problémem se kterým je potřeba bojovat. Podle výsledků v literatuře i z námi realizovaného výzkumu je patrné, že nejvíce ohroženou skupinou jsou děti a mladiství. Uvědomuji si, že nelze zcela předejít tomu, aby se dítě dostalo do kontaktu s drogou. Pokud bude chtít, vždycky si cestu najde a nelze ho uchránit před vším. Je ale důležité a žádoucí, abychom kladli důraz jak na prevenci primární, tak sekundární a terciální.

Dovoluji si zaměřit se především na prevenci primární. Je žádoucí zvýšit informovanost o drogové problematice. Myslím si, že je důležité poukazovat především na negativní následky, které droga přináší a vyhýbat se ostatním informacím jako například poznatkům o pozitivních účincích či výrobě apod. Některé jedince může tato tematika nadechnout a právě naopak je přivést k tomu, že než aby se drogám vyhnuli, tak je začnou vyhledávat. Proto je potřebné neustále posilovat prosociální chování vůči zneužívání drog a snažit se především poukazovat na nežádoucí dopady, které jedinci mohou změnit navždy celý život.

Osobně bych doporučila zařazovat již na druhém stupni základních škol přednášky cílené na primární prevenci, které by vedl odborník spolu s alespoň dvěma či více již vyléčenými uživateli drog. Ti by se zaměřili především na převyprávění svého životního příběhu a zdůraznili by převážně negativní následky.

Osobně si myslím, že více zaujmout a odradit jedince ve věku dospívání dokáže reálný životní příběh, co se stal, než jakákoliv přednáška klasicky vedená odborníkem, který má sice všechno teoreticky nastudováno ale sám si touto situací nikdy neprošel. Nikdo jiný než člověk, který tuto náročnou cestu absolvoval, nedokáže popsat věrohodněji tuto problematiku. Mně osobně se díky rozhovorům realizovaným v rámci mého výzkumu potvrdilo, že vyprávění z úst bývalých uživatelů je mnohem poutavější než přednáška od odborníka. Taky jsem přesvědčena, že jsem si toho mnohem více zapamatovala a silněji to působilo na mé pocity. Životní příběhy těchto lidí mě na jednu stranu fascinovaly, ale závěr vyprávění byl vždy zdrcující, smutný a nelítostný. Bylo mi těchto lidí opravdu líto a dovedlo mě to k názoru, že i malý experiment s drogou může být velmi nebezpečný a hranice propadnutí závislosti může být velmi tenká.

Na základě vlastní zkušenosti bych doporučila věnovat se prevenci formou přednášek tohoto druhu. Rozhodně si nedovoluji říct, že na každého můžou životní příběhy fungovat jako správná forma prevence, ale určitě stojí za to ji vyzkoušet.

ZÁVĚR

V bakalářské práci jsme se zabývali vlivem vrstevnických skupin na vznik nebo rozvoj drogových závislostí a způsoby jakými se tento vliv projevuje. Je důležité si uvědomit, že drogová závislost je velice závažný problém, který skýtá řadu rizik a to jak pro jedince, jeho rodinu, blízké okolí, tak pro celou společnost a proto bychom se měli drogovou závislostí zabývat a pracovat na zkvalitnění preventivních opatření, jelikož jsou mnohem efektivnější a levnější než represe.

Na dospívajícího působí řada sociálních vlivů, mezi něž patří i vliv vrstevnických skupin, které pravděpodobně působí na vznik drogových závislostí. Vrstevníci mají v jeho životě velmi důležité postavení a tak je zřejmé, že jejich vliv na jedince je patrný. Z výzkumů vyplývá, že vliv vrstevnických skupin ovlivňuje zahájení, průběh a dráhu drogové závislosti jedince.

Výzkum jsme realizovali se šesti klienty toxikorehabilitačního oddělení Mandala v Kroměříži. Pro sběr dat jsme použili polostrukturovaný hloubkový rozhovor, který byl v jejich přirozeném prostředí nahráván na diktafon. Uvedli jsme stručné popisy životních příběhů respondentů, aby si o nich čtenář mohl vytvořit lepší představu. Sesbíraná data jsme zpracovali do písemné podoby, a analyzovali, za pomoci otevřeného kódování a poté jsme pomocí axiálního kódování znovu data uspořádali prostřednictvím vytvářených spojení mezi kategoriemi a utvořili paradigmatický model. Na základě těchto kroků jsme vyhodnotili výsledky.

Vliv vrstevnických skupin na jedince při vzniku nebo rozvoji drogových závislostí je značný. Toto se nám potvrdilo na základě výpovědí všech respondentů výzkumu. Vliv vrstevníků je jedním z nejčastějších primárních podnětů, které respondenty k drogové závislosti vedly. Jejich vliv nestojí pouze na počátcích, ale i u vývoje procesu a nepatrně se odráží v dopadech, které se dostaví. Vrstevníci nesou částečně vinu i na následcích, jelikož kdyby nebylo jejich vlivu, nemusely by se některé skutečnosti vůbec odehrát.

Z realizovaného výzkumu je tedy patrné, že bychom se měli zaměřit na rozvoj preventivních programů pro příští generace, které by mohly zmírnit dopady vlivu vrstevnických skupin na vznik drogových závislostí. Žádoucí je zaměřit se na lepší informovanost rodičů o této problematice a předat jim cenné rady pro případ potřeby. Podle výzkumů ještě není problematika vlivu vrstevnických skupin na vznik drogových závislostí dostatečně pro-

zkoumaným tématem. Náš výzkum by tedy mohl vést k motivaci zkoumat tuto problematiku více do hloubky.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Drogy. Dostupné z: <http://drogy1.webnode.cz/> [online]. [cit. 2017-03-28].
2. FIŠEROVÁ, Magdaléna. Historie, příčiny a léčení drogových závislostí. *Postgraduální medicína*. 2000, roč. 2, č. 3, s. 288-298.
3. HAJNÝ, Martin. O rodičích, dětech a drogách. Praha: Grada Publishing, 2001. ISBN 80-247-0135-9.
4. HAJNÝ, Martin.; KLOUČEK, Evžen.; STUHLÍK, Robert. Akta Y: Drogový problém versus rodina. Praha: Votobia, 1999. ISBN 80-7220-022-4.
5. HELLER, Jiří a Olga PECINOVSKÁ, Olga. Závislost známá neznámá. Havlíčkův Brod: Grada Publishing, 1996. ISBN 801-7169-277-8.
6. HELUS, Zdeněk. Sociální psychologie pro pedagogy. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1168-3.
7. HRONCOVÁ, Jolana.; HUDECOVÁ, Anna.; MATULAYOVÁ, Tatiana. Sociální pedagogika a sociální práce. Banská Bystrica: UMB, 2001. ISBN 978-80-8055-476-7.
8. JEDLIČKA, Richard. Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5447-5.
9. Kolektiv autorů sdružení SANANIM. Drogy: otázky a odpovědi: [příručka pro rodinné příslušníky a pomáhající profese]. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-223-2.
10. KOUKOLÍK, František. Mocenská posedlost. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1825-8.
11. KOUKOLÍK, František. Před úsvitem, po ránu. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1496-0.
12. KRAUS, Blahoslav a Jolana HRONCOVÁ. Sociální patologie. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. ISBN 978-80-7435-080-1.
13. KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. Člověk – prostředí – výchova. K otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

14. KRAUS, Blahoslav. Středoškolská mládež a její svět na přelomu století. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-125-1.
15. KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
16. MAHDALÍČKOVÁ, Jana. Víme o drogách všechno? Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-589-4.
17. MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.
18. NEŠPOR, Karel. Návykové chování a závislost. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-267-6.
19. NEŠPOR, Karel. Vaše děti a návykové látky. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-515-6.
20. NEŠPOR, Karel. Vaše děti a návykové látky. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-515-6.
21. NOVOMESKÝ, František. Drogy: História – medicína – právo. Martin: Advent Orion, 1996. ISBN 80-88719-49-6.
22. ONDREJKOVIČ, Peter. Úvod do sociológie výchovy. Bratislava: VEDA, 1998. ISBN 80-224-0579-5.
23. ONDREJKOVIČ, Peter. Sociálna patológia. Bratislava: Veda, 2009. ISBN 978-80-224-1074-8.
24. PELIKÁN, Jiří. Výchova jako teoretický problém. Ostrava: Amonium servis, 1995. ISBN 80-85498-27-8.
25. PROCHÁZKA, Miroslav. Sociální pedagogika. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5.
26. SHAPIRO, Harry. Obrazový průvodce drogy. Praha: Svojtka &Co., 2005. ISBN 80-7352-295-0.
27. SIMONS-MORTON, Bruce a Tilda FARHAT. Recent Findings on Peer Group Influences on Adolescent Smoking. *The Journal of Primary Prevention* [online]. 2010, (4) [cit. 2017-04-03]. DOI: 10.1007/s10935-010-0220-x.

28. STRAUSS, Anselm L. a Juliet M. CORBIN. Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 808583460X.
29. ŠPIČÁK, Jiljí. Prostředí z pohledu sociální pedagogiky. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého, 1993. ISBN 80-7067-227-7.
30. ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ Klára. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
31. VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.
32. VARMUŽA, Ján. Metodická príručka pre koordinátorov prevencie drogových závislostí na základných školách, stredných školách a v školských zariadeniach v SR. Bratislava: OZ Prevencia, 2001. ISBN 80-968701-0-6.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1, Sociální skupiny a některé možnosti jejich rozčlenění

Tabulka 2, Rizikový a ochranní činitelé z hlediska vrstevníků

Tabulka 3, Základní údaje o respondentech

Tabulka 4, Jak se to celé seběhlo?

Tabulka 5, Proč to všechno začalo?

Tabulka 6, Drogy nás baví

Tabulka 7, Nežádoucí změna

Tabulka 8, Chci to napravit!

Tabulka 9, Trest

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I, informovaný souhlas

Příloha P II, rozhovor č. 5

PŘÍLOHA P I: INFORMOVANÝ SOUHLAS

Informovaný souhlas

Vážený respondente/Vážená respondentko.

Byl/a jste osloven/a k realizaci rozhovoru za účelem získání dat a informací pro kvalitativní výzkum k bakalářské práci. Výzkum probíhá v rámci studia na Fakultě humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Tématem bakalářské práce je Vliv vrstevnických skupin na vznik drogových závislostí.

Kvůli citlivosti zkoumané problematiky je důležité věnovat pozornost etickým otázkám. Je podstatné vědět:

1. Vaše účast na výzkumu je dobrovolná.
2. Máte právo kdykoli od výzkumu odstoupit.
3. Výzkum je anonymní – vaše identita zůstane v plné anonymitě.
4. Výzkumnice se zavazuje mlčenlivostí ve vztahu k osobním údajům o účastnících výzkumu.

Chtěla bych vás požádat o souhlas k rozhovoru, který bude zaznamenán na diktafon a zároveň přepsán do textové podoby. Vaše anonymita bude zachována změnou jmen a po kontrole výzkumu bude nahraný záznam vymazán.

Předem děkuji za projevenou důvěru a spolupráci.

Nikola Novosadová.

Souhlasím s poskytnutím anonymního rozhovoru a nahráváním rozhovoru na diktafon pro
výzkumné účely.

ANO/NE

Podpis respondenta/respondentky

.....

Podpis autora výzkumu

.....

PŘÍLOHA P II: ROZHOVOR Č. 5

Rozhovor č. 5 Respondent E

Datum rozhovoru: 17. 2. 2017

Délka rozhovoru: 21 min.

Můžeš mi říct, kdy ses poprvé dověděl o drogách?

Asi v 15 letech. Když jsme začali jezdit na skateboardu, tak to k tomu tak nějak patřilo, jako ta marihuana a takhle jako prostě si myslím.

Takže ses dozvěděl o drogách od kamarádů nebo ze školy.....

No, tak jsme začali s kamarádama jezdit na skateboardu, tak jsme začali hulit a vůbec tak nějak experimentovat s drogama.

Dobře. Takže první kontakt s drogou probíhal v partě kamarádů.

No, no, no. Asi jo.

Jak to probíhalo? Jestli mi to můžeš popsat od začátku, jak ses k tomu dostal?

Tím, že jsem začal jezdit na skateboardu, tak jsme začali jakýmsi způsobem hulit a tak. Pak jsme začali zkoušet nějaké houby a tady takovéhle věci, LSD a tak. Tak potom jsem objevil elektronickou muziku. Potom jsme začali jezdit na párty. Jsem vlastně už v 17 začínal prodávat extáze a tak. Takže jsem si v 18 pořídil gramce. Začal jsem hrát a pořádali jsme párty jako. Jsme měli potom sound systém a všechno možný, takže to bylo složitý. V 18 letech jsem vlastně začal se živit pěstováním mariuhany. Takže jsem 12 let pěstoval skank, pak jsem začal vařit perník a tak různě no.

Dobře. Můžeš mi nějak popsat první zkušenost s aplikací drogy?

Tak to si už nepamatuju. Asi jsme se prostě někde zkouřili, jako já si pamatuju poprvé, že mě to ze začátku nějakým způsobem nic nedávalo. Až potom jednou jsme se zhulili, tak si člověk prožil nějakou tu, ten smích a takhle jako. Nebylo to hnedkom, ale až nějak postupem času. Zezačátku mě to nějak neoslovovalo až postupem nebo vlastně, když jsme začali hulit jiný modely a takhle.

Můžu se zeptat, co tě vedlo k aplikaci drogy?

Já jsem nad tím právě teďkom přemýšlel, co jsem tady. Jsem tady už podruhé. Takže asi já jsem si nejprve myslel, že to bylo dané tím životním stylem. Prostě tím, že jsem začal jez-

dit na skateboardu a takhlens nebo vlastně byla taková doba. Protože mně je 35, takže nebo 36, takže v té době to byl někdy rok 96, 97. a vůbec se tady tyhle ty věci začali jako tak rozmáhat vůbec jako ten skateboarding nějaká ta elektronická muzika a tady tyhle ty párty jako dřív člověk neznal. Takže si spíš myslí, že to vedlo k tomu, že jsem tady ten život chtěl žít. Chtěl jsem být u toho nějakým způsobem se tady těchhle věcí účastnit, protože to bylo něco nového, co jsem neznal. Takže k tomu nějakým způsobem vedly i ty drogy vlastně. Takže to přišlo takhlens no. Ale potom jsem přišel na to, že problém byl asi ve vztazích s rodinou. Protože naši se rozvedli. Já jsem měl nevlastního tátu, s kterým jsem se nemusel. Rodiče měli obrovskou firmu. Neměli na mě čas. Vynahrazovali mi to nějakým způsobem penězi, jako máma. Já jsem se potom v tom naučil nějakým způsobem chodit. Takže jsem jako dost začal lhát. Byl jsem k tomu takhle vedenej. Takže já si myslím, že asi problém byl asi v tom, že jsem neuměl fungovat nebo neměl ty vztahy jako dobrý rodinný a takhlens. Možná to byl nějaký únik k tomu vlastně. Z toho domova a takhlens.

A ty jsi řekl, že to začalo v partě. To byla parta, jejíž součástí jsi už byl nebo jsi ji začal vyhledávat a až poté jsi do ní nějakým způsobem vstoupil?

Tak já jsem s jedním kamarádem. Jsme začali jezdit na skateboardu a postupně jsme se začali seznamovat s tady těmahle lidma. Některý jsem třeba znal z dřívějšíka, protože jsem s něma hrál fotbal a takhlens. To byly takové ty prominentní děti takových těch zazobaných rodičů, co byli podnikatelé, právníci a takhlens. Měli velké firmy třeba jejich rodiče, takže tam to bylo ve směs u všech tak stejný. Takový ten únik. Měli jsme spoustu peněz a nevěděli jsme co s tím, tak jsme se začali věnovat tady tomuhle.

Takže tě parta podporovala k braní drog?

Tak určitě jsme se tím nějakým způsobem ovlivnili. Protože jsme to zkoušeli defakto všichni potom spolu. Jestli mě to nějak ovlivnilo. No asi do jisté míry potom jo, protože já jsem si v to potom postupem asi dvou tří let, co jsem, co mi bylo těch 18, začal jsem jezdit autem. Tak jsme začali pěstovat tenkrát. Já jsem si vlastně v 18 zařídil pěstírnu normálně jako doma nebo jako v prostoru pronajatém. Ovlivnilo mě to. A já si myslím, že mi drogy dávají i to takový ten pocit, že člověk ničeho nedosáhnul úplně. Nebo třeba jako v rodině mi bylo dost předhazováno, že všechno, co mám tak mám díky těm rodičům a takhle. A tím, že jsem pěstoval trávu nebo bral drogy, tak jsem byl svým způsobem středem pozornosti nějakého okruhu těchhle těch lidí, který mě nějakým způsobem, jako v uvozovkách potřebovali. A takhlens. Takže to mi. Já když jsem nad tím přemýšlel, poslední dobou

přemýšlel dost, tak mi to i dávalo i vlastně pocit toho, že jsem někdo. A že jako něco umím dobře.

Jo. Takže takový ten pocit uznání tam byl?

Jo.

Ehm. Můžu se zeptat. Můžeš mi popsat jeden den ve vaší partě, jak to probíhalo?

Jako v mládí úplně nebo teďkom?

Když jste brali drogy.

To je těžký. No tak, když jsem chodil do školy. Tak jsme chodili za školu, že jo. A kouřili jsme trávu a takhlens. Sem tam jsme si dali třeba nějaké LSD místo toho a tak. Záleží prostě, v které době. Těch dob bylo několik. Takže vlastně, když to bylo v době kdy mi bylo do těch 20 let, tak to bylo a chodil jsem vlastně nějakým způsobem do školy a od těch 19 jsem začal pracovat. Tak to bylo tak, že jsme chodili za školu různě a takhlens. Jsme někde hulili, pak jsme šli třeba do hospody a tak. Pak už to začalo bejt jiný, protože vlastně. Já jsem potom začal sám podnikat. Já jsem měl kinotéku, takže jsem měl ještě dost přístup k alkoholu a tam jsem byl svým pánem že. Takže potom ten můj den probíhal tak, že jsem si ráno přišel do vinotéky tam jsem si dal skleničku, že jo. Mezitím jsme třeba zahulili a pak jsem chodil večer, protože jsme měli sound systém tak jsme měli zkušebnu a chodil jsem. Večery jsem trávil jako na zkušebně. Buďto jsme jenom hulili, chlatali nebo jsme do toho brali perník nebo extáze a takhlens. Jako to období bylo různý. Jako tím, že jsem strávil. Já jsem strávil v drogovým businessu 17 let.

Dobře. Takže můžeš mi ten průběh klidně nějak popsat od začátku.

Takže, já jsem vlastně ze začátku, to bylo tak, že jsem se věnoval. Že jsem neměl rád pervitin vlastně ohledně toho, že mě nějaký lidi v tom zklamali. Takže jsem se k tomu dostal někdy v 17 letech poprvé a pak jsem to zavrhl úplně třeba až do 25 let. A to tam jsem se věnoval vyloženě pěstování mariuhany. A z toho jsem měl vlastně peníze. Vlastně jsem to měl jakoby takovej druhej příjem. Kdy jsem měl vlastně nějakých 30 tisíc třeba 50 jako za dva měsíce. Takže jsem neměl potřebu chodit do práce, jen jsem se válel a hrál jsem na gramofony. No a potom jsem se vlastně přestěhoval do Jihlavy, a tam jsem začal nějakým způsobem podnikat, že jo. Tam jsem se rozhodl, že budu podnikat. Tam už to bylo trochu jinak. Protože jsem se samozřejmě věnoval dál tomu pěstování, ale protože jsme měli nějaký sound systém a pořádali jsme jako velký technoparty takhlens. Potom už jsem u sebe

začal mívat stovky extázi, LSD takhle po kapsách imrvére nosit. Takže to bylo tak, že jsme třeba co 14 dní dělali nějakou akci. Takže tam. Jsem prostě skončil v práci, to už mě ani tak nezajímalo v ten pátek. Jsem potřeboval co nejdřív vypadnout. Složili jsme aparaturu a takhlens a jeli jsme někam třeba na víkend hrát nebo tak že. To bylo o tom prodeji drog, defakto vo mí zábavě. Spoustu drog jsem rozdál těm známejm, že jo. To bylo, že jsem to bral jako životní styl svůj, který mě nějakým způsobem naplňoval. Když se na to podívám dneska zpětně, tak já jsem profetoval několik baráku třebans jo, s těma známýma. Za ty peníze, co prostě padly jako takhle za nic. Za zábavu pro mě a pro ostatní jako. V tu poslední dobu vlastně, než jsem šel do léčby tak jsem poslední rok strávil v Jihlavě. Tam jsem vlastně vařil s cigánama perník denně. Třeba rok v kuse se dělalo přes 50 gramů denně. Tam se to jelo ve velkém. Začal jsem hrát automaty, že jo. Takže jsem si jezdil i do jiných měst taxíkem si třeba zahrát. Pak jsem si pořídil auto svého vlastního řidiče. Takže to bylo tak. Tam to bylo vyloženě o té výrobě toho perníku a taky o nějakém tom pocitu, že prostě někam patřím mezi těma lidma. Že jsem se vlastně v tom dostal na špici v tý Jihlavě a okolí jako s těma lidma, s kterýma jsem dělal. A teď vlastně po léčbě. Tak tam to bylo vlastně taky složitý. Já jsem teď v loni v lednu dokončil 6 měsíční léčbu. Takže já jsem vlastně absolvent už tady. Poté jsem šel na doléčovák, kde jsem byl taky nějakou dobu. Tam jsem šel s tím, že člověk vlastně ani neví, jak bude fungovat normálně. Protože když 17 let člověk užívá drogy tak nemá vůbec představu o tom, co ho bude v životě bavit jo. Protože má strašně krátkej nebo úzkej záběr toho, co ho bavilo předtím. Protože jsem se věnoval, buď to výrobě drog, nebo hudbě. Takže jsem si v tom doléčováku připadal jak dítě. Malý dítě. Protože jsme třeba někam šli tam se známejma a vůbec jsem nevěděl jestli mě to bude bavit. Protože pro mě dřív jako jít někam se podívat. Jsme šli do hor do Jeseníků. Tak dřív když jsme šli někam na nějakou vyhlídku, tak pro mě to dřív znamenalo, že jsme se tam šli minimálně zhulit nebo si jako něco to že. To bylo takový dost složitý. A pak vlastně se vrátit. A tam jsme se taky sešli s jedním člověkem, kterýho znám vodsad', vlastně tam jsme začali znova vařit perník v tom doléčováku. A odsud nás vyhodili. A teď jsem měl prospěšky. Takže vlastně můj den byl tak, že jsem dělal 8 hodin denně prospěšných prací. Což je taky úplně kuriozita, protože já je mám za to, že jsme prohráli tenkrát čtvrt milionu za tejdén na automatech s jedním, co jsem s ním vařil tenkrát. Takže jsme potřebovali na prášky, tak jsem si vzal půjčku, takže mám úvěrověj podvod, za který jsem dostal 300 hodin veřejnospěšných prací. Takže já jsem oddělal 8 hodin zadarmo v prospěškách. Odsad' jsem se stavil přes hernu a pak jsem šel zase někam vařit perník

jako. Takže jsem strávil defakto třeba 18 hodin denně v práci. A nikam to stejně nevedlo. Takže to je takový složitý. Od ničeho k ničemu. Když si to člověk takhle vezme.

To je zajímavé. Hodně pestrý život. Ale zároveň....

No, tak já říkám, kdybych zítra umřel tak můžu říct, že jsem si svůj život užil. Ale jako, ale jako špatným směrem. Je to těžký no. Zůstalo mi dítě, přítelkyni bývalou mi zavraždili minulej rok, takže to je pak jako složitý. Ono není o co stát. Teď mi hrozí jako třeba 6 let kriminálu že. Kam jsem to dopracoval. Do blázince. Ono jako život to byl zajímavěj, ale jak se to veme no.

Tak to není přímo blázinec tady.

No tak jasně, že přímo blázinec to není (smích). Mohl jsem dopadnout hůř jo, ale takže tak.

Takže kdybys to měl shrnout. Co pozitivního ti brání drog přineslo?

Pozitivního? No tak když nebudu brát to, že mi to ten život naplňovalo jakýmsi uznáním mezi těma lidma. To že jsem se bavil defakto. Přineslo mi to nějaké peníze, který skončili, kdo ví kde. Takže ty mi to vlastně defakto nepřineslo. Přineslo mi to akorát problémy, protože já mám už 5 let podmínku. Mám zákaz užívat psychotropní látky. Takže teď mě hrozí za to, co mě vlastně chytli s lékama a s varnou, kterou mi zabavili. Tak mě hrozí třeba 6 let vězení. Takže to jako mi přineslo akorát problémy v posledních letech. Když to takhle vezmu. Ale na druhou stranu byl jsem v tom životě dost spokojenej, když odečtu všechno tady to, co mně hrozí teď, kam se to třeba v posledních 3 letech úplně přehouplo do extrémů. Tak mně ten život vlastně defakto bavil. Protože jsem si jen užíval a nic jsem neřešil. Říkám, že můj život byl taková jedna velká párty jo, která taky musí jednou skončit no.

Takže vlastně drogová závislost ti hodně uškodí do budoucna? Ty mi tu říkáš, že máš podmínku...

No tu mám už 5 let, že jo nějak mi to furt takhle postupně jde. A teď mi vlastně hrozí, že kdyby mě odsoudili, tak je to začátek na 5 letech vejš.

Takže do budoucna ty vyhlídky tam....

Proto je to pro mě tady i teďkom dost těžký tady v tý léčbě. Protože tady si máme nějak plánovat budoucnost a takhlens, která je v mém pohledu strašně nejasná. Takže další věc je, že mám dítě někde, jenže nejsem napsaný jako otec v rodným listě. Protože přítelkyně bývalá byla taky uživatelka drog, že jo, takže jsme se nějakýmsi způsobem na tomhle tom neshodly. Ta je teďkom zavražděná. Už to bude rok, co ji zavraždil někdo. Nějaký borec ji

umlátíl. Takže moje dítě je kdoví kde. Nebo já vím, kde je. V pěstounské péči. Já na něj nemám nárok. Já jsem se vlastně rozhodl na doléčováku, že to budu nějakým způsobem řešit, tak že budu s tím dítětem. Ale defakto, co je nejsmutnější, tak já jsem půl roku čekal na soud o uznání otcovství. Během té doby se to zvrtilo. Takže já můžu říct, že jsem svoje dítě vyměnil za perník. Protože jsem v té době fetoval, když už ten soud měl bejt. A nedostavil jsem se na ten soud, protože jsem vařil perník pro nějaké rádoby svoje kamarády. Úplně zbytečně. Takže tak. Takže jako co mi to přineslo. Defakto nic, protože ve svý podstatě krom nějakých věcí, krom nějakých peněz, který třeba mám. Jako ty trestné činnosti tak nemám defakto nic. Je mi 36 kdy by člověk měl mít vybudovanou vlastně jakési záze-
mí. Ať už třeba splácet hypotéku nebo takhlens. Tak jako, to je dost šílený, že člověk jako tak nic nemá. A přitom jsem protočil takových peněz, že jsem mohl mít tři baráky a všechno že jo. Takže ty drogy vlastně defakto mi nic dobrýho nepřinesly. Jedině problémy. Protože teď vlastně, i když vezmu, že bych třeba nešel sedět. Tak mám nějaké dluhy, které jsem v té době neřešil, třeba co mám na zdravotním a takhle. Třeba, když jsem na sebe nechal podnikat rodiče a takhle pak z toho jako byly nějaké problémy. Tak ty stejně než zaplatím tak budu mít určitej věk. Než mě oddlužej tak to třeba trvá další dva roky, i když ty dluhy budou zaplacené. Takže do budoucnosti moje vyhlídka je taková, že vlastně budu žít v pronájmu někde, protože vlastně na hypotéku by bylo strašně složitý se dostat. Takže jako samozřejmě jde to zařídit si jinak, ale to bych zase musel pokračovat v tý drogový trestný činnosti. Ale já nevěřím tomu, protože už to mám zažitý, že bych ty peníze vydělal, abych si to mohl koupit. Protože já takovej nejsu prostě, já, když to tak by toho člověk půlku rozdal. Takže mě to dovedlo spíš jako k ničemu. K problémům, k dluhům, k možnosti toho, že půjdu třeba sedět na 6 let a takhle takže.

Můžu se zeptat, jestli pocit'uješ, že to nějak změnilo tvoji osobnost?

Určitě jo. Nevím jako v čem protože to už je strašná doba, ale určitě sem měl nějakým způsobem nakročeno. Ať už to bylo třeba jako tím, že rodiče mi tenkrát vybrali školu. Protože, když jsem skončil v osmičce, tak jsem nevěděl, co chci dělat absolutně. Ale mohl jsem se jakýmsi způsobem vyvíjet úplně jinak. Mohl jsem chodit normálně do nějaké práce a něco budovat. Určitě, jako já jsem dost dal na nějaké vztahy jako partnerské a takhlens, který byly absolutně špatně postavený. Byly založený dost na drogách. A na drogách prostě člověk nemá city. Protože. Prostě nemá. Tak to prostě je, že to člověka dost otupuje. Ta droga ho vlastně nějakýmsi způsobem zbaví. Jako, že vlastně nepřemýšlíte nebo člověk nepřemýšlí nad tady těma věcmá. Jestli má nějaké emoce, pocity, jestli se v něm něco ode-

hrává nebo takhle. Je pro něj podstatný. Nebo pro mě bylo podstatný jenom to, že si chci užívat. A je mi jedno za jakou cenu. Nejenom, že jsem vlastně zničil svou osobnost třeba takhle tímhle. Ale uvědomuju si, že jsem takhle zničil osobnosti i jiným lidem. Protože jsem defakto tím, že jsem vyráběl a prodával, tak kdo ví komu. Jsem si to takhle předtím ještě nebral, před rokem zpátky, protože jsem si myslel, že ty drogy dávám lidem, kteří ty drogy stejně berou. Ale už jsem nepřemejšlel nad tím, že oni je dál prodávají jiným lidem. Měl jsem spoustu lidí, který pro mě chodili krást at' už oblečení, elektroniku všechno možný. Protože tak to prostě je v tomhle byznyse obzvlášť u pervitinu a takhle, že vám lidi nosí elektroniku a všechno. Takže jsem zneužíval vlastně lidi pro svou potřebu, který za to potom šli třeba taky sedět, že jo. Takže určitě to mou osobnost ovlivnilo.